

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

XIV-то обикновено Народно събрание.

Трета редовна сесия.

XLV заседание, понеделникъ, 13 декемврий 1910 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. Н. Гимиджийски, въ 3 ч. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: (Звъни)
Засѣданието се отваря.

Моля г. секретаря да провѣри отсъствающитѣ г. г. народни прѣдставители.

Секретарь В. Александровъ: (Прочита списъка.
Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Георги Арабаджиевъ, Цанко Бакаловъ, Константинъ Батовъ, Страшимиръ Бърневъ, Петко Войниковъ, Никола Гешевъ, Иванъ Гешевъ, д-ръ Александъръ Гиргиновъ, Йонко Гунчевъ, Милошъ Дановъ, Генчо Денчевъ, Василь Димчевъ, д-ръ Иванъ Дрънковъ, Владимиръ Дяковичъ, Никола Дяковичъ, Махмидъ Икономовъ, Иванъ Инджовъ, д-ръ Георги Калниковъ, Александъръ Каназирски, Христо Кошкелевъ, Димитъръ Константиновъ, Таньо Константиновъ, Георги Копринаровъ, Рашко Маджаровъ, Димитъръ Маноловъ, Василь Мантовъ, Добри Митовъ, д-ръ Ненко Наконъ, Иванъ Неврокопски, Георги Палашовъ, Илия Паликрушевъ, Стефанъ Паприковъ, Недко Пеневъ, Петъръ Петровъ, д-ръ Стефанъ Поповъ, Драганъ Поповъ, Никола Поповъ, Стефанъ Родевъ, Стефанъ Рожевъ, Иванъ Саллабашевъ, Иванъ Самарджиевъ, Стоименъ Сарафовъ, Димитъръ Стефановъ, Славчо Тенчовъ, Теодоръ Теодоровъ, Александъръ Христовъ, Димитъръ Христовъ, Гани Черневъ и Георги Шиваровъ)

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Отсъствуватъ 49 народни прѣдставители; има налице нужното число, за да се състои засѣданието законно.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, съобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че отъ прѣдседателството е разрѣшенъ 1 день отпускъ на ловешкия народенъ прѣдставителъ г. Генчо Денчевъ.

Старозагорскиятъ народенъ прѣдставителъ г. д-ръ Еньо Разпоповъ е поискалъ да му бжде разрѣшенъ, по важни домашни причини, 1 день отпускъ. Понеже се е ползувалъ отъ онова число дни, което прѣдседателството може да разрѣшава, затова ще трѣбва Събранието да се произнесе. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да се даде 1 день отпускъ на г. Разпопова, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Съобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че е постѣпило запитване отъ ловешкия народенъ

прѣдставителъ г. Александра Екимовъ къмъ г. министра на финанситѣ, съ слѣдующето съдържание: (Чете)

„Какво мисли г. министрътъ да прави съ закона за данъка върху запитията и неговитѣ измѣнения и съ публично-административния правилникъ за неговото прилагане отъ 1 септемврий т. г.?

„Не мисли ли г. министрътъ, че този законъ и правилникъ противорѣчатъ на чл. 69 отъ конституцията, защото съ тѣхъ се допуша да се облагатъ българскитѣ подданици произволно съ данѣци?

„Не мисли ли г. министрътъ, че съ този законъ и правилникъ правата на собственостъ, гарантирани съ чл. чл. 67, 68 и 75 отъ конституцията, се нахърняватъ и имотътъ на българскитѣ подданици остава въ пълно разпореждане на финансовия министъръ, който винаги може, по силата на закона за данъка за запитията и правилника за прилагането му, да си отмѣщава на неприятни нему лица и да ги лиши отъ възможността да упражняватъ занятието си, както и по прикритъ начинъ да конфискува имотитѣ имъ?“

Прѣписъ отъ това запитване ще се изпрати на г. министра на финанситѣ, който ще трѣбва да отговори въ деня, опрѣдѣленъ за отговоръ на запитвания.

Минаваме къмъ дневния редъ — трето четене на законопроекта за бюджета на държавата за 1911 г. Има думата г. докладчикътъ по тоя законопроектъ.

Докладчикъ А. Екимовъ: Г. г. народни прѣдставители! Ще ви докладвамъ законопроекта за бюджета на държавата за 1911 г. на трето четене. (Чете)

„Законъ

за бюджета на държавата за 1911 г.

„Чл. 1. Разрѣшава се на министритѣ да произведатъ, съгласно законитѣ на държавата, прѣзъ 1911 г. разходитѣ, показани въ приложенитѣ при настоящия законъ разходни таблици, на обща сума 178.895.443 л., а именно:

„а) по Върховното правителство . . .	2.712.200 л.
„б) по държавнитѣ дългове . . .	40.440.156 „
„в) по Върховната смѣтна палата . . .	846.260 „

„г) по Министерството на външните работи и на изповяданията	6.451.802 л.
„д) по Министерството на вътрешните работи	10.460.050 „
„е) по Министерството на народното просвещение	23.598.241 „
„ж) по Министерството на финансите	8.443.218 „
„з) по Министерството на правосъдието	5.835.780 „
„и) по Министерството на войната	39.642.061 „
„к) по Министерството на търговията и земледелието	10.083.489 „
„л) по Министерството на обществените сгради, пътищата и съобщенията: „Главна дирекция на пътищата, благоустройството и сградите	7.722.878 л.
„Главна дирекция на железниците и пристанищата	16.348.860 „
„Главна дирекция на пощите, телеграфите и телефоните	6.310.448 „
Всичко разходъ	178.395.443 л.
„Повече приходъ	49.857 „
Всичко	178.445.300 л.

Направили се следните измѣнения:

По бюджета на Върховното правителство има едно измѣнение въ гл. III, § 8: вмѣсто четири стенографи-прѣводчици III разредъ, шест такива. Сумата е влязла въ общата сума, която ви прочетохъ.

По бюджета на Министерството на външните работи и на изповяданията е направено слѣдующето измѣнение: въ Букурешката легация, вмѣсто чиновникъ по паспортите съ 2.220 л., става счетоводителъ съ заплатата 3.300 л. И тази сума влиза въ общата сума на бюджета на това министерство, която ви прочетохъ.

По бюджета на Министерството на търговията и земледелието има едно увеличение въ гл. VIII, „за подавачи, приемачи и др.“ на 27.140 л., което увеличение също влиза въ общата сума за бюджета на това министерство, която ви прочетохъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Тя е на двѣ мѣста: за подавачи, приемачи и за наемни работници. Значи, кредитътъ остава, както е по бюджетопоекта, а не както комисията бѣ го прѣдвидѣла.

Докладчикъ А. Екимовъ: Да, за подавачи, приемачи и за наемни работници въ Държавната печатница се остава кредитътъ тъй, както е билъ първоначално внесенъ, и общата сума, която ви четохъ, си остава същата. (Чете)

„Чл. 2. За покриване горните разходи, министрите се задължаватъ, съобразно законите на държавата, да събератъ прѣзъ 1911 г. приходите, показани въ приложената при настоящия законъ таблица, на обща сума 178.445.300 л., подраздѣлена както слѣдва:

а) прѣки данъци	39.949.000 л.
б) косвени данъци	63.230.000 „
в) държавни привилегии	9.450.000 „
г) берии	10.716.000 „
д) глоби	1.031.000 „
е) доходи отъ съобщения	30.420.000 „
ж) доходи отъ имоти и капитали	12.680.000 „
з) доходи отъ общините и окръжията	
за заплати на учителите	6.549.300 „
и) разни приходи	4.420.000 „
Всичко приходъ	178.445.300 л.

„Чл. 3. Докато стане размѣтането на поземелния данъкъ и опрѣдѣлянето на данъка върху сградите и на военния данъкъ, тия три данъка врѣменно и въ законните срокове да се събиратъ за 1911 г. по да-

нѣчните дѣлове за 1910 г., а слѣдъ окончателното имъ размѣтане и опрѣдѣляне за 1911 г., съгласно съ законите за тѣхъ, да стане изравнение по партидите на данъкоплатците прѣзъ връщане или доплащане.“

Последниятъ чл. 4 отъ проекта се залича.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Прѣди да дамъ на гласуване законопроекта, съобщавамъ на г. г. народните прѣдставители, че е постѣпило прѣдложение отъ г. Димитра Драгиевъ, подписано, съгласно правилника, отъ нужното число народни прѣдставители, съ което казва: „Прѣдлагамъ, чл. 2, буква а отъ законопроекта за бюджета на държавата за 1911 г. „прѣки данъци“ да се намали съ 1.100.000 л.“ Има думата г. Димитъръ Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ сношната постѣпка на прѣседателството и на нѣкои отъ членовете на болшинството спрѣмо насъ, изисква се, наистина, да обладава човекъ голѣмо търпѣние и хладнокрѣвие, за да не даде изразъ сега на онуй негодувание, на онова възмущение, което може още да възнува душата му. Азъ, обаче, ще се помѣча да се въоръжа съ нужното самообладание, за да могатъ рѣчта ми и тонътъ ми да бѣдатъ спокойни, както изисква сериозността на въпроса, по който има да изкажа мнѣнието си.

Този е последниятъ день, въ който ще има да говоримъ още нѣколко часа по бюджетопоектите, съ които камарата се занимава. Както това е всеизвѣстно, разглеждането на законопроектите на разните министерства почна отъ миналия вторникъ. Отъ вторникъ до вторникъ има осемъ дена; вчера навършихме седемъ дена, откажъ разглеждаме законопроектите. Въ седемъ дена ние можахме да прѣкараме 14 бюджетопоекта, при една бързина твърди голѣма, и при все туй намѣриха се хора, които възнегодуваха, че ние сме прѣчили на бързия вървежъ на бюджетопоектите въ камарата. Снощи даже единъ членъ отъ болшинството, г. Мишевъ, си позволи да подхвърли едно съвѣтъмъ голословно подмѣтане, той си позволи да ни обвинява, че ние ужъ нѣкакъ нарочно, правѣйки обструкция, гледали сме да попрѣчимъ на не зная какви благи намѣрения на болшинството.

Я. Поповъ: Остава туй и говори по въпроса.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля Ви, г. Драгиевъ, на прѣдмета.

Д. Драгиевъ: Моля. — Г. Мишевъ не прѣвъ пжтъ хвърля клевети по нашъ и по мой адресъ. Той и миналата година си позволи съвѣтъмъ голословно да твърди, т. е. да клевети, че азъ нѣкогашъ не съмъ билъ говорилъ по заема на цанковистите, по въвеждането на чуждия финансовъ контролъ. Г. Мишевъ клеветѣше тогава, както голословно говорѣше и снощи. Азъ съжалявамъ, че чувамъ да изказва той подобни мисли тукъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Драгиевъ! Призовавамъ Ви да говорите по прѣдмета.

Д. Драгиевъ: Азъ съмъ ималъ по-друго мнѣние за тоя почтенъ старецъ. Уважавамъ го — прощавамъ му за думите, които той е изказалъ снощи.

Д. Мишевъ: Нѣма нужда да ми прощавате, г. Драгиевъ. Азъ ще се обясня съ Васъ.

Д. Драгиевъ: Г. Мишевъ и господата отъ болшинството ще трѣба, обаче, да се съгласятъ, че, ако ние говоримъ, то нашето говорене не е изтѣзло отъ кръга на умѣреността, отъ кръга на благоприли-

чието, отъ кръга на правилника, и не може по никой начинъ да се нарече обструкция. Г. Мишевъ най-напрѣдъ, а слѣдъ него и всички вие, почтени г-да отъ болшинството, ще се съгласите, че, както вие мълчите отъ 7—8 дена насамъ, ако и ние мълчахме така, тогава ние бѣдствувахме да погубимъ не друго, а достойнството на парламента. Нашето говорене, прочее, спасява достойнството на парламента; същевременно чрѣзъ нашето говорене ние изпълняваме и нашия дългъ.

Азъ дойдохъ тукъ да ви занимая за малко време по предложението, което направихъ. Вѣрвамъ, че слѣдъ краткитѣ бѣлѣжки, които направихъ — а тѣ бѣха необходимо нужни — и г. Мишевъ, и всѣки единъ отъ васъ ще се съгласи, че азъ, когато ида тукъ — както други пътѣ, така и сега — ида поради някои други съображения, освѣнъ да изпълня своя прѣдставителски дългъ.

Минавамъ на прѣдмета. Г. г. народни прѣдставители! Вие всинца сте свидѣтели — това го има черно на бѣло — че г. финансовиятъ министъръ, въ своето старание да поостриже повечко вълница, рече да забие своитѣ овчарски кръклъзи и въ кожата на българския земеделецъ; г. министърътъ на финанситѣ рече да увеличи поземелния налогъ ни съ повече, ни съ по-малко, а съ цифрата 800.000 л. Като се прибавятъ и връхнинитѣ, които ще придружаватъ тая цифра, вие виждате, че тя ще наближи и милионъ, ако не го даже и прѣхвърли. Това мнѣние на г. министра, вѣроятно, има своя коренъ въ всеобщо създадената мѣлва между другитѣ съсловия въ тая страна, че поземелниятъ налогъ, тежкѣ нѣкога, напоследѣтъ като-че-ли е олекналъ. Азъ съмъ сръщаль интеллигентни хора въ тази страна, хора отъ разнитѣ съсловия, и мога да добавя хора отъ малобройнитѣ съсловия въ тая страна, които си правятъ слѣдната смѣтка. Земеделцитѣ нѣкога въ турско време, па и редъ години въ българско време, сж плащали твърдѣ търпѣливо десетѣкъ, поземеленъ налогъ послѣ се прѣбобърна; народняцитѣ направиха нѣкакъвъ грѣхъ, та намалиха поземелния налогъ. Оттогава насамъ се измениаха толкова години — отъ 1894 г. до 1910 г., то сж 16 години; 16 години време този данѣкъ да седи съ въ сѣдния размѣръ, когато посѣлпява земята, когато посѣлпяватъ земеделскитѣ продукти, това, казватъ, не може да се търпи по-нататѣкъ — неминуемо е увеличението на поземелния налогъ. Въ тая мѣлва, казвамъ, въ малобройнитѣ съсловия въ тази страна трѣбва да търсимъ корена на това рѣшение, което г. министърътъ на финанситѣ е вземалъ за увеличението на поземелния налогъ. Азъ ще попрося вашето търпѣние да кажа нѣколко думи върху всѣки тѣзи въпроси, за да ви докажа, колко е безосновна тази мѣлва, и за да ви докажа, че поземелниятъ налогъ не само че не трѣбва да се увеличава съ нѣкакви 800 хиляди или единъ милионъ лева, ами, наопаки, той трѣбва да бѣде намаленъ съ множо миллиони.

С. Савовъ: Съ колко, напр.?

Д. Драгиевъ: Азъ правя прѣдложение засега да бѣде намаленъ само съ 1.100.000 л.

Е. Начевъ: Значи, да си остане старото положение.

Министъръ А. Лячевъ: Както виждате, г. Драгиевъ се смѣе.

А. Стамболийски: Може да се смѣе и пакъ сериозно да говори.

Д. Драгиевъ: Има работи сериозни и въ смѣха, има работи смѣшни и въ сериозността.

Както казахъ, онѣзи, които искатъ увеличението на поземелния налогъ, намиратъ като мотивъ за това нѣкакво си посѣлпяване на земятъ. Истина е,

г. г. народни прѣдставители, че напоследѣтъ се запѣлпва едно посѣлпяване на земятъ, въ мѣста даже то е доста сериозно — това не може да се откаже. Обаче, на какво се дължи туй посѣлпяване на земятъ? Дължи ли се то на увеличението въ надлежния размѣръ, въ съответния размѣръ на земеделското производство? Съвсѣмъ не. Азъ обяснявамъ увеличението цѣната на земятъ по другъ начинъ, и той е слѣдниятъ, и мисля, че той е истинскиятъ.

Не бѣше откогѣ — прѣзъ 1900 г. — казахъ го неотдавна тукъ, по случай на единъ разисквания, ще го спомена пакъ — земятъ въ една земеделска околия, първа по своето земеделѣние бихъ могълъ да кажа — Старозагорската околия — мога да ви докажа документално, че при сѣдебния приставъ сж продавани декарътъ земя по 5 л., по 2 л., че селски дворове сж продавани по 20 л. съ къщата наедно; има други крайнини, както, напр., въ Бургаско, дѣто земитѣ сж продавани по 20 ст. декарътъ. Това бѣше въ 1900 г.; оттогава сж се изменили десѣтъ години. Можете ли вие да твърдите, че туй повишаване на цѣнитѣ, което е ставало въ десѣтъ години, се дължи на нѣкакво си увеличение на доходността на тѣзи земи? Съвсѣмъ не. Какво става при тѣзи нѣколко гледи години за българскитѣ земеделци? Ставае слѣдното. Българскитѣ земеделци изпаднаха въ тежки задължения; тѣ изпаднаха въ ржѣвъ на лихонимцитѣ. Тежкитѣ нѣколко гледи безплодни години бѣха до голѣма степенъ причина на това. Обявяваха се на проданъ земеделскитѣ имоти, пѣмаше кой да ги купува. И по-заможнитѣ даже земеделци не можеха да отиватъ да купуватъ продаваната чрѣзъ сѣдебния приставъ земя на сиромаситѣ, защото бѣдствуваха и своята да изтѣрватъ. При тази продажба на земи, за която свидѣтелствуватъ всѣки тогавашни вѣстници — и държавнитѣ и провинциалнитѣ — при тази продажба на земеделски имоти по четиритѣ крайнини на България, кои бѣха главно купувачи? Купувачи бѣха пакъ онѣзи лихонимци, които имаха да взематъ отъ тия земеделци. Тѣ се явяваха при сѣдебнитѣ пристави, при които се продаваше голѣма частъ отъ поземелната собственост на България; то се казва, че поземелната собственост бѣше обявена на търгъ. Много нѣщо се продава, а купувачи малцина. Земятъ отиваха за безцѣнитѣ. Настѣпнаха слѣдъ това нѣколко плодородни години. Прѣзъ тѣзи плодородни години, понеже земеделецътъ безъ земя не е земеделецъ, помѣчиха се пакъ да си придобиятъ туй, което бѣха изтѣрвали. Всѣки земеделецъ късане отъ гърлото си, отъ залѣка си, дѣто е речено, за да спести нѣкой и другъ левъ и да изплати останалия си дългъ или пъкъ да откупи земята, която бѣше отишла въ чужди ржѣвъ. Понеже продавачитѣ бѣха тогава малцина, а купувачи бѣха всѣки земеделци, търсѣнето бѣше по-голѣмо отъ прѣдлагането, стана изкуствено повишаване цѣната на земята, което вървѣ и до вчера. Че това е така, свидѣтелствува между другото и тази година. Ето тая година, която обѣщаване ужъ да бѣде една плодородна година, вие виждате, че нѣма вече онази цѣна на земятъ която имаше лани и полани, защото земеделцитѣ при тѣзи години, които захвататъ да ставатъ оскѣдни, почватъ да задѣлпватъ, тѣ спиратъ купуването и, слѣдователно, цѣнитѣ на земятъ пакъ спадатъ. Може-би вие да не се върнемъ дотамъ, додѣто бѣхме въ 1900 г. — цѣната на земята да стане до 5, до 2 л. декарътъ — но, споредъ моето дълбоко убѣждение, не дай Боже, ако се споредятъ нѣкои и други години такъвизъ, каквито сж сегашнитѣ, ако дойдатъ години съ слабо плодородие и съ нѣзки цѣни на всевѣтскитѣ житни пазари, вие ще се върнемъ много надалечъ въ цѣнитѣ на земятъ. Слѣдователно, онѣзи, които искатъ да обосноваватъ увеличаването на поземелния налогъ съ нѣкакво си посѣлпяване цѣнитѣ на земятъ, тѣ трѣбва да разбератъ тази истина, че това посѣлпяване е нетрайно,

неестествено, понеже не се основава върху увеличението земеделско производство въ съответните размъри, а се основава на тѣзи причини, за които говорихъ прѣди малко и които причини не сж окончателно изчезнали, а могат да спометяватъ периодически България, както сполетяватъ и всѣка друга страна.

Другъ единъ мотивъ на господата, които искатъ увеличението на поземелния налогъ, е и този, че били поскъпнѣли земеделскитѣ продукти: едно яйце, казва, стана 20 пари, единъ килограмъ месо, отъ 3 гроша стана на 4—5 гроша, и правятъ смѣтки, че земеделцитѣ забогатѣли. Ще чуете даже приказки сега: „Отъ земеделцитѣ по-хари нѣма. Тѣх-ниятъ халъ е най-добъръ“. Азъ не искамъ да кажа, че халътъ на хората отъ другитѣ съсловия е Богъ знае колко добъръ, но искамъ да изтъкна тукъ мисълта, какво отъ нѣкакво си поскъпване стойността на яйцата или стойността на месото, земеделцитѣ не сж Богъ знае колко прокопсали. Вие ще се съгласите, че не сж много артикулитѣ, които сж отишли напредъ въ своитѣ цѣни, и че не сж яйцата, чрѣзъ които се поминава българскитѣ земеделци, ами това сж другитѣ артикули, това сж житнитѣ храни, прѣди всячко това сж пашкулитѣ, това е виното, гроздето, че тогава, яйцата, които били станали по 20 пари. После, не трѣбва да се забравя и друго едно обстоятелство, че у насъ поради туй, че земеделскитѣ кооперации сж още малко и сж слаби, за да организиратъ продажбата на земеделскитѣ продукти, отъ туй показване даже на нѣкои отъ земеделскитѣ артикули се ползватъ не главно земеделцитѣ, а се ползватъ други — посрѣдницитѣ. Вие знаете, че ползата отъ яйцарската търговия не отива главно въ ръката на производителя земеделецъ, ами отива въ организиратитѣ, въ картелиратитѣ яйчари въ страната, въ търговцитѣ. Сжщото бихъ могълъ да ви кажа и за пашкулитѣ. Вие знаете, напр., че цѣнитѣ на пашкулитѣ сега сж много по-низки, отколкото сж били въ турско време. Наистина, отъ нѣколко години житата иматъ добра цѣна, но вие виждате, колко трае тази добра цѣна, вие виждате, кѣдъ отива туй прословуто тазгодишно плодородие; вие виждате, че тазгодишнитѣ цѣни сж почти наполовина, поне на стотъ 40 подолу отъ ланскитѣ цѣни. Г. Екимовъ, докладчикътъ на финансовата комисиия, когато спорѣхме неотдавна тукъ по прогресивно-подоходния налогъ, казваше, че, както вие искате прогресивно-подоходния налогъ, ако той бѣде въведенъ и за земеделцитѣ, ще стропатъ главитѣ най-напредъ на насъ. Г. Екимовъ се е разубѣдилъ, защото азъ още тогава му казахъ, че той на-да-ли ще плаче толкова за нашитѣ глави, колкото за своята кесия. Г. Екимовъ има откровеността, има доблестта да признае велегласно прѣдъ цѣлата бюджетарна комисиия вчера, засѣдаваща въ подпрѣседателската стая, че тази година, каквито разности направиха българскитѣ земеделци за прибирането на своитѣ храни, които бѣха повече шума, отколкото зърно, и както е долнокачествено това зърно и както спаднаха цѣнитѣ 40—50%, и както има депозирани храни на всемирното житно тържище, и отсега още се знае, че идущата година пакъ нѣма да бждатъ поскъпи, ако, каже, земеделцитѣ искате да ги обложите по правда, тази година трѣбоваше да не имъ вземате никакъвъ данѣкъ. Г. Екимовъ, докладчикътъ на финансовата комисиия, призна това, и азъ моля да ме опровергаватъ членоветѣ отъ бюджетарната комисиия и ония г. г. народни прѣдставители, които бѣха тамъ, ако азъ не възпроизвеждамъ тукъ мислитѣ и думитѣ на г. Екимова. Така щото, и тия цѣни, за които се ужъ говори, че били Богъ знае колко високи, вие виждате, че и тѣ не сж тѣй високи; вие виждате, колко колѣбливи сж, колко нетрайни сж цѣнитѣ на най-главния отъ земеделскитѣ артикули, именно на житата.

Друго едно съображение, което се изтъкна, за да се иска увеличението на поземелния налогъ и на което държи особено г. министърътъ на финанситѣ — защото, нека да призная, г. министърътъ на финанситѣ не държеше на другитѣ два мотива, които азъ сега изтъкнахъ тукъ — бѣше, че сж разорани повече земи отъ меритѣ, че тѣзи земи сж се оказали въ повече слѣдъ измѣрването най-вече прѣзъ 1903 г., въобще, откакъ е намаленъ отъ народниякъ време досега поземелниятъ налогъ, има разорани земи, увеличена е орната земя и, слѣдователно, слѣдва се на това основание да стане едно увеличение. Той смѣта, че има около два милиона декара наново разорана мера.

Министъръ А. Ляпчевъ: Оттогава досега има около 8 милиона декара разорана мера.

А. Стамболийски: Ние дадохме право на общинитѣ да си възвѣрнатъ разоранитѣ мери.

Д. Драгиевъ: Г. министърътъ казва, че имало доста декари земя необложени; той ги изчислява на нѣ колко хиляди декари.

Министъръ А. Ляпчевъ: На милиони.

Д. Драгиевъ: И тази земя справедливо е, казва, да бѣде обложена съ онзи размѣръ поземеленъ данѣкъ на декаръ, който плащатъ другитѣ обложени досега земи, и на това основание, мислейки така, той поиска да стане едно увеличение на поземелния данѣкъ за тази година, поне въ размѣръ на 800.000 л., като е направилъ и друго едно нѣщо: струналъ е и тия 800.000 л. и миналогодишнитѣ 20 милиона, и връхнинитѣ отъ нѣтния налогъ и училищенъ налогъ сѣ въ една цифра, та ставатъ 25.000.000 л. Защо е станало туй струпуване на тия цифри? Да-ли да се прикриятъ 800-тъ хиляди лева или, което е още по-опасното, да свикнатъ хората да разхвърлятъ цѣлата тая сума отъ 25 милиона лева, че слѣдъ нѣколко години, като навикнатъ, да отдѣлятъ връхнинитѣ, да взематъ да налагатъ връхнини върху тия 25 милиона лева, та нѣкакъ неусѣтно, по единъ заобиколентъ начинъ, общиятъ окладъ на държавния поземеленъ налогъ да стане 25.000.000 л., а пѣкъ връхнинитѣ отсегнѣ да ги прибавятъ къмъ тѣхъ. Да-ли тия потайни мисли сж вълнували г. министра на финанситѣ, азъ не знамъ; азъ имамъ това подозрѣние, обаче, заявявамъ го отъ тукъ, подозирамъ такова нѣщо и ако той даже не бѣ прибѣгналъ къмъ тая паяшка работа, на всѣки случай, нѣкой другъ слѣдъ него би прибѣгналъ.

И. Хаджиевъ: Тѣй сж направили народняцитѣ съ смѣлка.

Д. Драгиевъ: Г. министърътъ отстъпи. Наистина той бѣше доста упоритъ, но стана явно, че дохожда редъ и упорититѣ министри да турятъ настрана своята упоритостъ и да се вслушватъ въ гласа, който се раздава наоколо имъ, стига този гласъ да бѣде малко по-упоритъ отъ тѣхния. Г. министърътъ отстъпи, и си остана старата цифра, като се разквартируваха пакъ параграфитѣ, както си бѣха, отдѣлно държавниятъ окладъ, отдѣлно връхнинитѣ. Това, обаче, мене не ме задоволява. Азъ внесохъ прѣдложение за намаление поземелния налогъ съ 1.100.000 л., и азъ имамъ всичкия дългъ прѣдъ васъ да обоснова моето искане.

Каза се, че има разорани пасища. Прѣди всичко, г. г. народни прѣдставители, тѣзи пасища, които сж били частно притежание, тѣ сж били обложени, макаръ и не въ онзи размѣръ, въ който сж били обложени обработенитѣ ниви. Слѣдователно, ако има разорани частни пасища, а непрѣмѣнно има такива, и съ тѣхъ се е увеличила орната площъ, това не значи,

че въ нея сж влѣзали декари земи съвършено необложени. Ако ли тѣзи разорани пасища сж бозалъци, продавани, било направо отъ Народното събрание, било чрезъ търгъ, въ този или онзи край на България, то, както това изповѣда и самъ г. министърътъ, не значи, че и тия държавни пасища и тия държавни бозалъци, които сж влѣзли въ орната площъ, сж останали необложени. Финансовитѣ министри прѣди него сж ги облагали, па и той самъ е вършилъ това облагане. Онѣзи, които говорятъ за измѣрването отъ 1903 г., че то било дало повече декари земя, както и онѣзи, които говорятъ, че отъ народняшко врѣме до 1903 г. орната площъ въ България се е още повече увеличила, тѣ не трѣбва да забравятъ и слѣдното обстоятелство, именно, че, ако сж влѣзли декари отъ разработени мери, съвършено даже необложени, въ орната площъ, отъ 1894 г. досега, то има много декари земя, които сж излѣзли изъ тая орна площъ и напусто тѣ се броятъ още въ смѣтката. Мога да ви посоча рѣтинитѣ, голитѣ ридове край Стара-Загора; старопланинскитѣ склонове, както тия въ Сръдна-гора, тъй и ония въ Сѣверна-България; всѣки отъ васъ може да ви посочи такива ридове, които слѣдъ освобождението и прѣди освобождението сж били обработвани, били сж или ниви, или лозя. Турцитѣ, като сж владѣли страната, тѣ сж били стопани на по-плодородната частъ на полето; българинътъ, като коза, е билъ принуденъ да се катери по ридоветѣ да ги разработва, да ги обръща въ ниви, да ги обръща въ лозя и да изкарва своя коравъ зальтъ. Слизатъ турцитѣ, изселватъ се въ продължение на четвъртъ вѣкъ, и българинътъ земледѣлецъ, купувайки, разбира се, съ тежки лихви, полскитѣ мѣста, оставя склоноветѣ на Стара-планина, на Сръдна-гора, на Сакаръ и всички други наши малки и голѣми планини. Какво става съ тия склонове? Понеже сж обезлѣсени, поронитѣ въ продължение на десетки години ги измиватъ и тѣ ставатъ негодни за работа; такива, казвамъ, напуснати пространства земя, които въ всѣка околия, дѣто има колко-годѣ такива ридове, ще намѣрите съ хиляди декари, такива пространства земи сж прѣминали, даже малко по малко прѣминаватъ въ държавна собственостъ и чрезъ тѣхъ би трѣбвало да се намали орната площъ.

Г. Сарафовъ, прѣдшественникъ на г. Ляпчава, бѣше се заелъ...

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Г. Саллабашевъ.

Д. Драгиевъ: И оня му е прѣдшественникъ — г. Сарафовъ, казвамъ, се бѣше заелъ да измѣрва земитѣ прѣзъ 1903 г. съ цѣлъ да открие и той укрити земи, но, както призна това г. Стоименъ Савовъ въ бюджетарната комисия, най-напрѣдъ сж били дадени един начини за измѣрване, а пѣкъ послѣ — други. Както и г. Савовъ призна това въ комисията, трѣбвало е измѣрването да става хоризонтално, а понеже ние сме балканска страна, хълмиста страна, едно измѣрване по хоризонтална посока, едно измѣрване по хоризонтална линия е намалило твърдѣ много измѣрването. Заради туй оставятъ хоризонталното измѣрване и сж теглили синджирѣ по земята, а вие знаете, че въ правожълния трижълний хипотенузата всѣкога е по-дълга отъ катетитѣ, слѣдователно, и чрезъ това измѣрване държавата държи въ своитѣ списъци една цифра, милиони декари, която не отговаря на дѣйствителността.

Но, г. г. народни прѣдставители, хайде да речемъ, че има нѣщо завзето отъ меритѣ, защото казвате, че пѣкждѣ, кждѣ Орѣховско или въ другъ край, има хора, които заграбили даже съ стотици или хиляди декари отъ земята, та тази земя трѣбвало да бѣде обложена. Е добръ, както г. министърътъ на финанситѣ, така и всички вие ще си спомните, че миналата година ние гласувахме закона за меритѣ. Какво казваше този законъ? Въ чл. 4, алинея първа и втора,

той казваше слѣдното: ще се опрѣдѣлятъ въ всѣка селска и въ всѣка градска община комисиѣ; тѣзи комисиѣ ще дадатъ клетва прѣдъ кръста и евангелието и ще изповѣдатъ, кждѣ е била границата прѣзъ 1903 г., и общината ще побис своитѣ знакове дотамъ. Значи, съ този законъ ние дадохме право на общинитѣ да си възвѣрнатъ венчката земя, разработена мера, влѣзла въ орната площъ даже необложена, ние имъ дадохме право да я обърнатъ на общинска мера. Ако даже пѣкои общини не сторятъ това, понеже финансовиятъ министъръ тълкува, че общинскитѣ мери били държавна собственостъ — единъ възгледъ, който азъ не сподѣлямъ, защото смѣтамъ, че държавна собственостъ сж държавнитѣ мери, а общинскитѣ мери сж общинска собственостъ, както и частнитѣ земи сж частна собственостъ на онѣзи, които сж давали пари за тѣхъ — г. министърътъ на финанситѣ, казвамъ, чрезъ своитѣ органи, които ще бѣдатъ прѣдседатели на тия комисиѣ, ще застави и онѣзи общини, които не бѣха прибѣгнали да опрѣдѣлятъ границитѣ, да ги опрѣдѣлятъ. Така щото, като имаме прѣдъ видъ чл. 4 отъ закона за меритѣ, трѣбва да бѣдемъ увѣрени, че меритѣ отъ 1903 г., влѣзли въ орната площъ, ще бѣдатъ пакъ мери.

М. Ничовъ: Какво ще кажете за тѣзи мери, които сж разработени по закона за меритѣ отъ 1904 г.?

Министъръ А. Лячевъ: Г. Ничовъ! Той знае много добръ тия работи.

А. Стамболийски: Тѣ сж били измѣрени.

Д. Драгиевъ: Тѣзи мери сж били измѣрени прѣзъ 1903 г., но азъ ще донѣция този отговоръ. Ние, чрезъ чл. 4 отъ закона за меритѣ, дадохме право на общинитѣ да подирятъ и ония мери, които отъ прѣди 1904 г. сж били завзети.

Министъръ А. Лячевъ: Ама за какво да ги подирятъ?

Д. Драгиевъ: Вземете закона за меритѣ и вижте въ чл. 4.

М. Ничовъ: Общинитѣ могатъ да подирятъ тѣзи, които незаконно сж били разработени. А тѣзи, които сж били разработени по закона отъ 1904 г.? Кажете за тѣхъ, да видимъ.

Д. Драгиевъ: Министритѣ сж ги облагали.

М. Ничовъ: Но сж обложени.

Г. Гроздановъ: Не му понася да каже за тѣхъ.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ краткитѣ бѣлѣжки, които направихъ досега, вие виждате, че едва-ли ще има пѣкакви укрити земи необложени досега, за да се има основание да се увеличава поземелниятъ данѣкъ съ 800 хиляди или съ 1 милионъ лева. Но, г. г. народни прѣдставители, да допуснемъ даже, че би имало такива нѣколко декари. Даже и когато би имало 500 хиляди или 1 милионъ декара, нека се спремъ за минута да видимъ, справедливо ли е, основателно ли е и въ такъвъ единъ случай да се иска увеличението на поземелния данѣкъ. Азъ казвамъ: не, не е справедливо. И тогачъ даже, когато има повече земи отъ меритѣ и отъ другитѣ, влѣзли въ орната площъ, необложени така, както сж били обложени по-рано земитѣ, сѣ пакъ нѣма да се намѣри ни най-малко основание, несправедливо е да искате каквото и да е увеличение на поземелния налогъ днесъ и утрѣ. За да видимъ, доколко тази мисль е права, ще ми позволите да се повѣрна малко по-назадъ, да видимъ, какъ е вървѣлъ у насъ окладътъ, тъй да кажа, цифрата на поземелния налогъ.

Поземелният данък, г. г. народни представители, пръвз 1886 г. за Сѣверна-България е билъ 10 милиона лева; слѣдъ съединението къмъ тѣзи 10 милиона лева се присѣдиняватъ още 4 милиона лева за Източна-Румелия. Така щото, отъ 1886 г. до 1889 г. поземелниятъ налогъ въ България е билъ прѣдвижданъ въ държавния бюджетъ въ размѣръ 14 милиона лева. Слѣдъ това три-четири години наредъ се въвежда десетъкътъ. Слѣдъ десетъка, когато дойдоха народняцитѣ на властъ, заварватъ единъ поземеленъ налогъ въ бюджета отъ 1894 г. въ размѣръ на 24.250.000 л. Значи, отъ 14 милиона лева, както е билъ прѣдвижданъ въ бюджетитѣ отъ 1886 до 1889 г.; пръвз 1894 г. — петъ години слѣдъ десетъка, въ Стамболово врѣме — поземелниятъ налогъ се качва издѣлъкъ съ 10 милиона лева и достига цифрата 24.250.000 л. Отъ какво? Отъ българския опуръ, отъ десетъка. Какъ се вземало този десетъкъ? Онѣзи отъ васъ, които сѫ били по селата по него врѣме, па макаръ и по градоветѣ, гледали сѫ, какъ ставаше вършенето на снопитѣ, и си споминатъ сега. Г. Савовъ, споредъ твърдението на г. Хаджинова, е билъ контролоръ и, ако самъ не е правилъ това, той знае поне, какво сѫ правила мюзина, може-би, болшинството отъ контролоритѣ. Азъ съмъ присѣтствувалъ при вършидбата на номонето въ нашието село и видѣхъ, какъ този, който бѣше назначенъ за контролоръ, отиваше още пръвз м. май, още въ началото на м. юни, когато нивитѣ току-що бѣха изкласили, обикаляше къра, намираше най-хубавитѣ ниви и, слѣдъ като се пожънваха тѣ, избираше най-сдритѣ снопи. И като дойдоше редъ да се вземе номонето, карае хората да турятъ черга отдолу — само така отиваше да взема снопетѣ — съ караулъ бѣше заобиколена колата, вързваха устата на добитъка — нѣщо, което и въ турско врѣме не бѣше правено — хората трѣбвало да вървятъ боси изъ хармана, съ запретнати крачолы, а когато се очистѣше харманътъ, понесе и още прѣсенъ и нѣкои зърна били патлуканъ въ земята, карае хората да взематъ да изострятъ клечки, да вадятъ зърната, и така, вѣто-недовѣто, прѣтеглиха го на кантара и снемаха номонето. Слѣдъ венчко туй, що ви казахъ, да не ви е чудно, че отъ 14 милиона лева пръвз 1886 г. поземелниятъ налогъ става на 24.250.000 л. Така излѣзоха въ разстояние на петъ години тѣзи 10 милиона лева. Дохождатъ народняцитѣ. Прѣди това г. Гешовъ пише знаменитата статия за брашнениа чувалъ, по-вдига се тревога въ страната, послѣ дохождатъ народняцитѣ заедно съ друга партия, съставя се новъ кабинетъ, и първото нѣщо, което той трѣбваше да направи, бѣ да намали поземелния налогъ.

А. Стамболийски: За да увеличи косвенитѣ данъци.

Д. Драгиевъ: Азъ ще се спра на това народняшко намаление, за което, като говоря, вървамъ г. г. демократитѣ съ охота да ме изслушатъ.

Прѣди всичко, г. г. народни представители, да подкрѣпя мисълта си, че поземелниятъ данъкъ, като прѣобръщанъ на десетъкъ, на опуръ, въ пари, е единъ ужасенъ, несправедливъ данъкъ, какъвто нѣма въ тая страна. За да подкрѣпя тая си мисль, ще попрося вашето търпѣние да прочета само нѣколко редове отъ книгата на г. Пиперова „Данъцитѣ въ България“. Ето неговото мнѣние за поземелния налогъ и за беглика: (Чете)

„Поземелниятъ налогъ и бегликътъ не могатъ да се нарекатъ данъци, защото нѣма въ тѣхъ онѣи елементи, върху които държавата гради своето право да иска отъ своитѣ членове да ѝ даватъ необходимитѣ срѣдства за сѣществувание. Държавниятъ данъкъ трѣбва да бѣде опрѣдѣленъ и налаганъ равномерно между граждацитѣ; пропорционаленъ или прогресивонъ, но той трѣбва да се доближава до най-възможната справедливостъ: всѣки по силитѣ и срѣдствата си трѣбва да опрѣдѣля една частъ отъ своитѣ доходи

за нуждитѣ на държавата, и тази послѣдната не може да взема отъ едни свои членове едно, и отъ други 25, когато имотното имъ състояние е еднакво. На тия условия, както видѣхме, не отговаря нито бегликътъ, нито поземелниятъ налогъ, защото н единиятъ и другиятъ не само че не се доближаватъ до нѣкаква справедливостъ, но първиятъ отъ тѣхъ, бегликътъ, е опрѣдѣленъ и наложенъ даже безъ формалното съгласие на народа.“ — Сега демократическата камара го наложилъ по законъ.

„Приведеното по-горѣ сравнение ни показва най-ясно, че поземелниятъ налогъ и бегликътъ не сѫ държавни данъци, а фермажъ (наемъ за ползуване отъ земята), защото, докато капиталътъ се облага въ разнитѣ му проявления само съ 2—3% върху дохода, който той дава, въ формата му на земя и добитѣкъ той се облага съ 50%, т. е. държавата се явява като съдружникъ на равна частъ съ собственика на дохода, добитѣкъ отъ неговия капиталъ и трудъ. Данъкоплатецътъ Х, който е обложенъ върху доходъ отъ 5.400 л. по закона за данъка върху занятията, плаща 108 л., а онзи, който е обложенъ по закона за поземелния налогъ или съ бегликъ, плаща 2.700 л., тѣкмо половинната сума на получения доходъ“.

А. Екимовъ: Отдѣ накждѣ е тази смѣтка?

Министъръ А. Лячевъ: Азъ ще кажа двѣ думи и за тази книга. Но сега оставете оратора да пледира каузата си.

Д. Драгиевъ: Кажете три думи.

Г. г. представители! Вие видѣхте, колко е билъ поземелниятъ налогъ прѣди народняцитѣ. Нека чуете мнѣнието на г. Пиперова, който, като привежда въ капиталъ всичката поземелна собственостъ въ страната, изкарва я на 1 милиардъ лева, и као туря онѣ аршинъ, съ който, и спрѣмо земеделѣския капиталъ въ страната, и спрѣмо земеделѣския доходъ, сѫ били обложени въ това врѣме търговци, занаятчи и индустриалци, ето какво мнѣние дава за това, какъвъ трѣбва да бѣде по правда, възъ основа на закона за данъка върху занятията, поземелниятъ данъкъ въ България: „(Чете) „Значи, имотитѣ, които се облагатъ съ 18.374.900 л.“ — на толкова народняцитѣ намалиха тая сума отъ 24 милиона лева — „поземеленъ данъкъ (бюджетъ за 1899 г.), трѣбваше да платятъ, споредъ облагането на капитала въ другитѣ му проявления — търговия, занаяти и индустрия — само 6 милиона лева, което съставлява едвамъ-ли не $\frac{1}{4}$ частъ отъ днешния имъ данъкъ“. Значи, ако земеделцитѣ се облагаха, споредъ твърдението на г. Пиперова, по закона за данъка върху занятията, тѣ трѣбваше да платятъ не 24 милиона, не 18 милиона, както го бѣха оставили народняцитѣ, а само 6 милиона лева.

Да видимъ, какво е мнѣнието му и за беглика.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, оставете това.

Д. Драгиевъ: Свършвамъ. — (Чете) „Значи, 8 милиона овце и кози, които плащатъ на държавата единъ данъкъ отъ 4 милиона лева, възъ отъ правото за паша въ общинскитѣ мери, ако се обложатъ по закона за данъка върху занятията и онзи за сградитѣ, съ данъкъ върху капитала и дохода, ще платятъ данъкъ на държавата само 384.000 л.“ — виждате, само 384.000 л. се пада да бѣде бегликътъ, ако го подведемъ подъ нормата, прѣдвидѣна въ закона за данъкъ върху занятията — „което не съставлява нито $\frac{1}{10}$ частъ отъ днешния данъкъ. Отъ това сравнение се вижда най-ясно, че бегликътъ и поземелниятъ данъкъ не сѫ държавни данъци, а фермажъ, че държавата и собственицитѣ на тия капиталы сѫ съдружници по равна частъ върху дохода, който се добива отъ тѣхъ, макаръ че държавата не е нито собственикъ на поло-

вината отъ тия капитали, нито влага половина отъ нужния за експлоатацията му трудъ, а дава само без-опасно и спокойно владѣние на имота еднакво за всички граждани".

Ето мнѣнието на г. Пиперова: съ 6 милиона 300 и нѣколко хиляди лева трѣбва да бѣде обложено земе-дѣлското производство въ тази страна. Това трѣбва да бѣде цифрата на поземелния данѣкъ и беглика.

Да видимъ какво заварватъ народняцитѣ и какво правятъ. Тѣ заварватъ 24.250.000 л. и прѣзъ 1895 г. правятъ едно намаление на поземелния налогъ: отъ 24.250.000 л., подъ напора на земеделското него-дуване въ тази страна, тѣ намаляватъ сумата на 19.342.000 л., а послѣ, въ бюджета за 1896 г., правятъ едно намаление на тая сума въ размѣръ до 18.374.000 л., и тази цифра си върви дотогава, до-когато дохожда коалиционниятъ кабинетъ отъ демо-крати и цанковисти, значи отъ 1896 г. до 1901 г. — петъ години подъ редъ върви цифрата 18.374.000 л. Азъ правихъ една смѣтка и намирамъ, че народня-цитѣ сж направили прѣзъ 1894 г. едно намаление отъ 24.23%. Този е процентътъ, съ който тѣ сж на-малили поземелния налогъ. Като вземемъ цифрата 18.374.000 л., въ която сж слѣти поземелниятъ на-логъ върху земитѣ, върху лозята и върху горитѣ, ако ги раздѣлимъ на три, ако ги отдѣлимъ едно отъ друго, ще видимъ тѣзи параграфи какво ще ни дадатъ. Тѣ ще ни дадатъ слѣдното: излиза, че на-родняцитѣ прѣзъ 1894/5 г. сж намалили поземелния налогъ до тия цифри: на земитѣ се пада 16.252.500 л., на лозята се пада 1.970.000 л., а на горитѣ се пада 151.500 л. Общинскитѣ и частнитѣ гори въ това врѣме сж били облагани, както бихте могли да видите отъ бюджета, съ 200.000 л. Значи, тия 16.252.500 л., 1.970.000 л. и 151.500 л. даватъ всичко общата сума, която върви слѣта, отъ 18.374.000 л. Азъ ви моля да запомните тая цифра за земитѣ. Прѣзъ 1896 г., казвамъ, ти е, за земитѣ — 16.252.500 л., за лозята — 1.970.000 л., а за горитѣ — 151.500 л. Тази ли е ци-фрата, която се пада по право да бѣде въ България за земитѣ и за беглика? Не е тази цифра. Г. Пипе-ровъ показва цифрата, ти е 6.300.000 л. Значи, когато народняцитѣ сж я оставили на 18.000.000 л., тѣ не смѣятъ да твърдятъ, че сж намалили поземелния данѣкъ до онзи размѣръ, до който сж били обло-жени другитѣ български граждани въ тая страна, именно, търговци, занаятчи, индустриалци и други. И г. Пиперовъ е правъ да твърди въ своята брошура, че (Чете) „Никола страна, кждѣто съгласието на на-рода е необходимо при опрѣдѣляне данѣцитѣ, не стои толкозъ надирѣ, не носи въ своята данѣчна система отпечатѣка на робството, както България". Г. Пиперовъ конституира, че въ свободна България българскитѣ земеделци се третиратъ като роби; тѣ не се облагатъ по онзи законъ за данѣкъ върху за-нятията, по който се облагатъ всички други, а и тогава, когато ужъ има намаление, пакъ тѣхнитѣ данѣкъ е три пѣти повече, отколкото данѣкътъ на другитѣ съсловия.

К. Мирски: Ти си единъ демагогъ, защото не ту-ришъ емляка.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. Мирски! Почакайте, ще му се отговори. И на тази глупава книга ще се даде отговоръ.

К. Мирски: Той е простакъ.

В. Георгиевъ: Вие сте най-голѣмиятъ простакъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, тишина, г-да.

Д. Драгиевъ: Г. Мирски ми споменава за омляка. Въ емляка е влѣзълъ данѣкътъ върху сградитѣ и

още ищо парче отъ поземелния налогъ, послѣдниятъ отъ които е билъ 2½ милиона лева. Истина е, че народняцитѣ намалиха емляка на тази сума, но така сжщо истина е, че и тогава даже, когато вие ще прибавите тази цифра отъ 2½ милиона лева, пакъ си остава тази цифра отъ 18½ милиона лева. Азъ не съмъ я притурилъ, защото, ако притурѣхъ и емляка, трѣбваше да ви кажа, че върху земитѣ тежатъ не 24.000.000 л., а 26.750.000 л., г. Мирски! Толкова е билъ облогътъ на земеделцитѣ заедно съ емляка, който се прѣмахна въ народняшко врѣме. Ако не го турямъ въ първата смѣтка, азъ го из-важдамъ тукъ, и пакъ казвамъ истината и въ еди-ния, и въ другия случай, а г. Мирски трѣбва да мълчи, да не демагогствува.

К. Мирски: Ти демагогствуващъ, понеже мѣсишъ ерази-мемлюке съ ерази-метруке.

Д. Драгиевъ: Г. Мирски! Тия „ерази-мемлюке“ нѣ-матъ мѣсто въ млада Турция, неже-ли въ млада Бъл-гария. Идете проповѣдвайте на заточеника въ Со-лунската вила, на Абдулъ-Хамида, тѣзи негови от-живѣли работи, а тукъ въ конституционна Бъл-гария, въ свободна България, такива турски по-редки не могатъ да сжществуватъ. Идете при Аб-дулъ-Хамида и тамъ демагогствувайте, тамъ кажете тѣзи монаршески срѣдновековни прѣдрасѣждѣци.

К. Мирски: Ние трѣбва да прѣдпочитае нашитѣ закони.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Мирски, оставете прѣреканията.

Д. Драгиевъ: Да видимъ какво става съ поземел-ния налогъ по-нататѣкъ. Отъ 16 милиона лева дан-ѣкъ върху земитѣ прѣзъ 1896, 1897, 1898, 1899 и 1900 г., знаете, че партията на нашия другаръ г. Ха-джиевъ въведе десетѣка. Какво стана тогава? Падна десетѣкътъ, дохождатъ на властъ демократи и цан-ковисти. Да видимъ тѣ какво правятъ съ поземелния налогъ. Това е интересно да се знае. Отъ 18.374.000 л., колкото народняцитѣ бѣха оставили поземелния на-логъ, г. г. демократитѣ и прогресиститѣ го обръ-щатъ на 20.000.000 л. Какво ще рече съ други думи то? То ще рече слѣдното: 16.374.000 л. поземеленъ налогъ върху земитѣ става 17.300.000 л.; 1.970.000 л. данѣкъ върху лозята става 2.450.000 л.; отъ 151.000 л., както бѣше въ народняшко врѣме, тройниятъ про-центъ, тѣй да се каже, върху горитѣ, става 250.000 л., или, съ други думи речено, демократи и цанковисти увеличаватъ заварения отъ народняцитѣ данѣкъ върху земитѣ съ 1.047.000 л., върху лозята съ 480.000 л., върху горитѣ съ 98.500 л. А какво значи да обложишъ 1.047.000 л. върху земитѣ? По 1 л. ако вземешъ декара, то значи да се присѣдини къмъ дотогава ораната площъ още 1 милионъ лева, а по-неже г. министърътъ мисли, че земитѣ въ Бъл-гария сж обложени съ 50 ст., то туй значи, че съ увеличаването на поземелния данѣкъ върху земитѣ съ 1.047.000 л. сж смѣтнали, като-че само въ тия че-тири години врѣме, отъ народняшко врѣме, отъ 1898 г., до 1901 г., къмъ облагаемата дотогава площъ има прибавени, въ сравнение съ народняшкото об-лагане, 2 милиона декара земя. На лозята съ 480.000 л. се увеличи поземелниятъ налогъ и това — кога става? — въ 1901 г., когато голѣма частъ отъ на-шитѣ лозя по разнитѣ крайнини на страната се спустошиха отъ филоксерата. Вмѣсто едно намале-ние на налога на лозята, коалиционниятъ кабинетъ прави едно увеличение.

Да видимъ сега, какво правятъ г. г. демократитѣ въ 1911 г. Но прѣди да видимъ какво правятъ, нека видимъ програмичката имъ. (Смѣхъ)

Министър Н. Мушановъ: Вие не бърхте тъй зълъ въ частното събрание.

Д. Драгиевъ: Азъ и сега не съмъ зълъ.

Министър Н. Мушановъ: Изглеждаете много такъвъ.

Д. Драгиевъ: Г. министре! Съжалявате, че не можете да ме арестувате, като министъръ на вътрѣшнитѣ работи. (Смѣхъ)

Министър Н. Мушановъ: Едно врѣме бѣха Ви арестували, ако се не лъжа — мислѣха Ви, че сте излѣзли отъ затвора.

Д. Драгиевъ: Всѣкога има хора, които смѣтатъ другитѣ като излѣзли отъ затвора. Азъ съжалявамъ, че единъ бившъ социалъ-демократъ гледа на насъ като на хора, излѣзли отъ затвора.

Стр. 114 отъ програмнитѣ рѣшения, второ допълнено издание, София; Придворна печатница, 1908 г. (Чете) „9. — Демократическата партия ще се стреми, цѣло частъ отъ поземелния данѣкъ — отъ данѣкъ въ полза на държавата да се прѣвърне въ данѣкъ въ полза на общинитѣ“... Ехъ, че били късметливи тия общини, холанъ! (Смѣхъ въ земледѣлската група) Но г. Ляпчевъ ще ми каже: четете до края. (Чете) „...щомъ държавнитѣ финанси допуснатъ реформи въ това отношение“ — малко дяволито написано. (Смѣхъ)

Министър А. Ляпчевъ: И направихме го.

Д. Драгиевъ: Прилича на договора съ г. Буске: съ една рѣка даде, съ двѣтъ взе. (Смѣхъ) — Да видимъ сега, г. Ляпчевъ, който толкова заедно съ г. Мирски се сърдятъ, че чета книгата на г. Пиперова, и едва-ли не я нарекоха глупава, защото изкара въ поземелния налогъ и беглика не зная какъвъ, ...

Н. Мирски: Защото не знаешъ закона.

Д. Драгиевъ: Ти не знаешъ програмата си, та камо-ли закона. (Смѣхъ въ лѣвицата) — ... да видимъ какво е писано на стр. 116 отъ програмнитѣ рѣшения въ послѣднитѣ редове. (Чете) „Данѣка върху овцетѣ и козитѣ, беглика, демократическата партия счита единъ допълнителенъ поземеленъ данѣкъ“.

Министър А. Ляпчевъ: Безспорно.

Д. Драгиевъ: Видите ли, г. г. народни прѣдставители — демократическата партия знае, че има два поземелни данѣка въ тая страна, демократическата партия знае, че и двата сж несправедливи, и обѣщава да ги направи, и единия и другия, общински данѣци, а пъкъ да видимъ, какво тя прави. Ние видѣхме, какво направи тя съ беглика, видѣхте какво направи прѣзъ 1901 г.; нека видимъ сега, какво прави прѣзъ 1911 г.

Министър А. Ляпчевъ: Г. Драгиевъ! Щѣхте да направите много умно да бърхте прочели всичко, което е казано за поземелния налогъ, и тогава щѣхте да видите, че е глупава онова, което отъ толкова врѣме говорите.

Д. Драгиевъ: Вашитѣ изрази не ме обиждатъ, защото тѣ сж най-умнитѣ Ви аргументи, тѣ сж единственитѣ Ви аргументи — по-умни отъ тѣхъ нѣмате — ...

Министър А. Ляпчевъ: Тѣ сж по-силни отъ Вашето говорене.

Д. Драгиевъ: ... да наречете този глупавъ, онзи не разбиралъ, а ти само разбирашъ. Азъ мисля, че ти, когато пишешъ други пътъ програма, трѣбва да си отваряшъ очитѣ. (Смѣхъ въ земледѣлската група)

Министър А. Ляпчевъ: Програмата не се мѣнява.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Да видимъ сега, какво заварватъ и какво ви каратъ да гласувате демократитѣ, когато ви казватъ, че ще гласуваме 1.840.000 л. поземеленъ данѣкъ, 800.000 л. върху лозята и 800.000 л. върху горитѣ, защото туй ви прѣдлагатъ. Азъ нѣма да вземамъ ония голѣми цифри, дѣто имаше 800.000 л. отгорѣ, за които снощи г. Мирски дойде да плаче да не ги оставяме, да ги туримъ и тѣхъ. Азъ ще оставя тѣхъ, а ще взема само 20.000.000 л.

Н. Мирски: Азъ искахъ реаленъ бюджетъ.

Д. Драгиевъ: Когато искашъ реаленъ бюджетъ, ще отворишъ повече кесията. — Да видимъ сега, какво ни кара да узаконимъ, и да-ли, като казаха, че цифрата нѣма да бѣде 24—25 милиона лева, и махнаха 800.000 л., пакъ не правятъ въ сжщностъ онова, което сж правили досега у насъ всички правителства: ужъ даватъ, отъ тѣхъ да замине, а когато погледнешъ, отъ тебе заминава. Азъ ви казахъ, че прѣзъ 1901 г. поземелниятъ налогъ е билъ 17.300.000 л., а прѣзъ 1896 г., прѣзъ 1898 г., при народняцитѣ, е билъ 16.000.000 л. Сега, каза г. Ляпчевъ, и почтенитѣ господа отъ болшинството се съгласиха съ голѣмо удоволствие, даже ония отъ васъ, които сж отъ земледѣлското съсловие, едва-ли нѣма да му запалятъ факели за тая отстъпка, която направи г. Ляпчевъ, за това намаление, и двѣтъ рѣцѣ ще вдигнатъ за тая цифра: ето, виждате я, каква е — 18.400.000 л. поземеленъ налогъ. Колко бѣше прѣзъ 1901 г.? 17.300.000 л. Колко се увеличава сега? Съ 1.100.000 л. А колко бѣше въ народняшко врѣме? 16.250.000 л. Колко се е увеличила наспроти народняшкия окладъ? Съ 2.147.000 л. Колко декара правятъ тѣ по 50 ст., както ги смѣта демократическата партия? Правятъ най-малко 4.000.000 декара земя. Имате ли я? Азъ говорихъ, че вие не можете да я имате.

А. Екимовъ: Има я.

Д. Драгиевъ: Да видимъ, какво става съ лозята. Отъ 2.450.000, колкото сж прѣзъ 1900 г., сега сж 800.000 л. Защо? Защото лозята ги нѣма. Горитѣ отъ 250.000 л. ставатъ на 800.000 л. Значи, окладътъ на горитѣ, въ сравнение съ оклада прѣзъ 1901 г., се е увеличилъ съ 550.000 л. — общински и частни гори. Азъ ви питамъ да ми кажете: горитѣ отъ 1901 г. до 1911 г., въ десетъ години, увеличили ли се, или се намалиха?

Отъ земледѣлската група: Намалиха се.

Д. Драгиевъ: Ако сж се намалили, тогава ще се съгласите, че този облогъ отъ 250.000 л. да стане на 800.000, то е тройно увеличение. Значи, горитѣ отъ една страна ужъ намаляватъ, а пъкъ поземелниятъ имъ облогъ е повече отъ три пѣти увеличенъ само въ десетъ години врѣме. Туй заварваме, ще кажатъ г. г. демократитѣ, туй и оставяме. Стара пѣсенъ на старъ гласъ! Да видимъ, какво става съ лозята. Лозята прѣзъ 1901 г., казахъ, сж плащали 2.450.000 л., а сега плащатъ, т. е. прѣдвиздате имъ да плащатъ, 800.000 л. Лозята сж били 1 милионъ и нѣколко хиляди декара. Сега има ли поне $\frac{3}{4}$ отъ лозята здрави, има ли половината? Азъ не допускамъ да има повече отъ $\frac{1}{4}$; по всѣка вѣроятностъ, 70% отъ лозята сж опустошени отъ филуксерата. Плъвенско, Ломско,

Видинско, Старозагорско, Търновско, Сливенско не сж вече онѣзи лозарски центрове, каквито ги имаше въ турско врѣме. Сега оставатъ, доколкото ми е извѣстно, Варненско и Пазарджишко.

А. Стамболийски: Въ мотивитѣ къмъ законопроекта това се признава отъ г. Ляпчева.

Д. Драгиевъ: Така щото, 70%, дори 75% отъ лозята сж отишли, тѣхъ ги нѣма. Какво трѣбваше да се направи? Тѣхниятъ облогъ трѣбваше да се прѣобърне въ облогъ на ниви, понеже и минаватъ като ниви, а пъкъ туй, което е било излишно като лозя, трѣбваше да се приспадне отъ общия окладъ; значи, отъ 2.450.000 л., колкото сж били, като направимъ 75% отстъпка за опустошенитѣ лозя, излиза, че 1.975.000 л. е данъкътъ върху лозята, който трѣбваше да се ресити, да се махне. Значи, близо пакъ 2 милиона лева е цифратъ, съ който се увеличава поземелниятъ налогъ. Трѣбваше на лозята да се остави онзи размѣръ, който имъ се слѣдва, а въ това отношение се прави туй, че оставятъ 800.000 л. на лозята, което отговаря на около 300 хиляди декара лозя. Азъ се съмнѣвамъ, да-ли даже сега, при подаването декларациитѣ, ще добиете и толкова декара, защото ако има нѣкаква статистика, тя е несигурна, невѣрна, понеже утрѣ, при облагането, хората ще покажатъ, че лозята имъ вече сж прѣобърнати на ниви. Га тѣзи, казвамъ, близо 2.000.000 л. — нека бждатъ (аже и единъ, но явно е, че отъ лозята сж 2.000.000 л. — трѣбваше да бждатъ приспаднати въ онзи размѣръ, който надвишава размѣра на поземелния налогъ за земитѣ. За нивитѣ ние виждаме, че г. г. демократитѣ не правятъ това приспадане; ако не сж го направили сѣмболовиститѣ, поне досега трѣбваше тѣ да го направятъ, но не го правятъ, а прибавятъ и данъкъ на опустошенитѣ лозя при пълния му размѣръ къмъ оклада на земитѣ, и оттамъ ние имаме окладъ върху земитѣ, който расте до 2.400.000 л., т. е. 1.100.000 л. повече, отколкото е билъ прѣзъ 1901 г., а пъкъ 2.147.000 л. повече, отколкото е билъ въ народняшко врѣме. Какво искаме азъ? Искамъ да се намали поземелниятъ налогъ съ 1.100.000 л. Какво ще рече то? То ще рече, че, макаръ да имаме всичкитѣ права да ви искаме оная смѣтка, която г. Пиперовъ по правда и по законъ признава — да се върнете къмъ 6—7 милиона лева, както виждате, ние не сме демагози, за каквито ни смѣтате, ние не искаме разрушение на държавата, ние не искаме земледѣлцитѣ да не плащатъ данъкъ; ние искаме да прѣстанете вече да товарите, да помислите вече за облекчаване; ние искаме тѣзи 1.100.000 л., съ които повишавате вашата цифра отъ 17.300.000 л., която сте оставили въ 1901 г., да не л товарите, да се върнете тамъ, на 1901 г. Даже не ви казвамъ туй, което сте обѣщали: да връщате данъка на лозята на общинитѣ, но ви казваме: спрете се поне тамъ, където бѣхте въ 1901 г., недѣйите отива да увеличавате единъ данъкъ, който е три пѣти по-високъ, отколкото би трѣбвало да бжде по правда и по законъ. Но ни казвате, че не сж настѣпили тия условия. Азъ ще ви кажа, г. г. народни прѣдставители, една друга смѣтка. Мисля, че не ще ви забавя много врѣме, надѣвамъ се въ скоро врѣме да свърша, па имаме още врѣме за приказки.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Драгиевъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Имате право на 15 минути, а Вие виждате, колко сж толерантни хората, за да Ви слушатъ.

Д. Драгиевъ: Този правилникъ не е полицейски, а е правилникъ на камарата. Вземете да го прочетете. Вие сте чели нѣкой полицейски уставъ, а не правилникъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Челъ съмъ го три пѣти.

Д. Драгиевъ: Четири пѣти го прочетете, защото изглежда, че не сте го чели.

Министъръ Н. Мушановъ: Вие спечелвате нахалство, когато хората Ви слушатъ, а Вие ...

Д. Драгиевъ: Сега, когато говоря, Вие ще слушате, а когато излѣзете отънка, можемъ да Ви вдигаме подъ козирогъ, защото сте министъръ на полицията.

Министъръ Н. Мушановъ: Тия Ваши думи, които отправяте отъ трибуната, не съдържатъ ли обида?

А. Екимовъ: Това е най-важното въ неговата рѣчь.

Министъръ Н. Мушановъ: (Къмъ г. Драгиева) На мене не говорете, а говорете на Събранието.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Никой не Ви стѣснява да говорите, г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ ви приведахъ и чужди мнѣния, че поземелниятъ налогъ, заедно съ беглика, и въ турско врѣме, и въ българско врѣме, и въ демократическо врѣме, е три пѣти повече, отколкото би трѣбвало да бжде, ако земледѣлцитѣ се обложиха съ данъкъ върху занятията. Значи, и други хора заедно съ насъ твърдятъ, че поземелната собственост, земледѣлскитѣ доходи въ тази страна, т. е., съ други думи казано, земледѣлскитѣ производства, обложени по закона за данъка върху занятията, не би се слѣдвало да иматъ повече отъ 6—7 милиона лева.

А. Екимовъ: Ще иматъ 50.000.000 най-малко.

Д. Драгиевъ: Ако това е казано много по-рано, ако тази смѣтка е вѣрна за 1894 г., азъ ще ви посоча сега друга една смѣтка, отъ която ще видите, още колко повече се явява несправедливъ поземелниятъ налогъ, колко много е наложително неговото намаление.

Да видимъ, какво направиха народняцитѣ; да видимъ земледѣлското стопанство и производство въ България, колкото бѣше обложено прѣзъ 1894 г., оттогава досега само поземелниятъ налогъ ли расте, или има и друга страна, дѣто тази данъчна система се подяжда, се подкошава. Какво направиха народняцитѣ? Азъ казахъ, че ще ви поговоря за тѣхната финансова реформа. Като завариха поземелния налогъ на 24.250.000 л., плюсъ 2 $\frac{1}{2}$ милиона емлякъ, и като махнаха емляка и оставиха данъка върху сградитѣ да фигурира като отдѣлно поро, видѣхме, че поземелния налогъ върху горитѣ, земитѣ и лозята за 1895 г. намалиха на 19.352.000 л., а за 1896 г. въ бюджета прѣдвидѣха 18.394.000 л., и толкова го оставиха. Народняцитѣ ще ви кажатъ, че сж намалили поземелния налогъ, и това е вѣрно; обаче облекчиха ли тѣ данъчния товаръ на земледѣлското стопанство, на българския земледѣлецъ? Не. Както е всеизвѣстно, съ една рѣка тѣ отнеха, а съ нѣколко рѣчѣ притуриха, или, както казватъ, отъ прѣднитѣ дисаги, дѣто се вижда, отнеха нѣщо, а въ заднитѣ дисаги, прибавиха много нѣщо.

А. Екимовъ: Прибавиха десетъ пѣти повече.

Д. Драгиевъ: Какво направиха прѣзъ 1894 г.? Като намаляватъ, казвамъ, поземелния налогъ съ 4 до 5 милиона, да видимъ, какво правятъ тѣ? Въ 1894 г. народняцитѣ заварватъ слѣдния данъкъ. Ще посоча само на по-едритѣ пера. Поземеленъ налогъ — 21.450.000 л., лозя — 2.600.000 л., гори — 200.000 л., сгради — 4.600.000 л., заедно съ емляка, училищенъ

налогъ — 1.997.000 л., воененъ данъкъ — 980.000 л., пжтна повинностъ — 1.200.000 л., занятия — 1.500.000 л., всичко прѣки данѣци заварватъ 38.817.000 л. Какви по-важни пера заварватъ отъ косвенитѣ данѣци? Заварватъ мито върху вносни стоки — 8.000.000 л., мито отъ износни стоки — 910.000 л., акцизъ върху мѣстния тютюнъ — 610.000 л., акцизъ — право за варене ракия — тая дума нѣма, а има „право за фабрикуване“ на ракия — заварватъ 700.000 л., бандероли — 12.000.000 л., акцизъ върху солта — 10.000 л. Заповните тази сума 10.000 л.

Министъръ А. Ляпчевъ: Не е възможно това. Какво говорите? Вие имате нѣкаква грѣшка.

Д. Драгиевъ: Намирамъ го въ бюджета. Ще Ви донеса самия бюджетъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Ама трѣбва да се умѣе да се разбира бюджетътъ.

Д. Драгиевъ: Азъ не зная, какъ ще го разберете, когато Вие видите 10.000 л. въ България.

Министъръ А. Ляпчевъ: Не може да бѣде акцизъ отъ солта 10.000 л.

Д. Драгиевъ: Акцизъ най-напрѣдъ не е имало.

Министъръ А. Ляпчевъ: На солта винаги е имало.

Д. Драгиевъ: Азъ ще Ви посоча бюджета. Всичко косвени данѣци заварватъ 22.362.000 л., бери, гербови марки — 2.100.000 л., крѣпостни и актови мита — 330.000 л., а цѣлия бюджетъ заварватъ съ 101.077.000 л.

Сега, слѣдъ своята реформа, като намаляватъ поземелния налогъ въ двѣ години врѣме въ единъ размѣръ около 6 милиона и нѣщо и като прѣмахватъ емляка отъ 2½ милиона лева, да видимъ, какво направятъ съ другитѣ пера?

А. Екимовъ: Туй имате право да го говорите, ако тукъ бѣше народняшка камарата.

Д. Драгиевъ: Военниятъ данъкъ, отъ 980.000 л., въ 1895 г. е 1.060.000 л., а въ 1896 г. — 1.300.000 л.; послѣ, пжтната повинностъ отъ 1.200.000 л., за 1895 г. правятъ я на 2.000.000 л., а въ 1896 г. — на 1.300.000 л.; митата отъ вносни стоки, отъ 8.000.000 прѣзъ 1894 г., за 1895 г. я прѣдвиждатъ 11.000.000 л.; мита за износни стоки отъ 910.000 л., за 1895 г. прѣдвиждатъ 1.310.000 л.; отъ правото за фабрикуване на ракия, отъ 700.000 л., въ бюджета за 1895 г. прѣдвиждатъ — 9.200.000 л.; бандеролитѣ си оставатъ 12.000.000 л.; акцизъ върху солта — 10.000 л.; за 1895 г. прѣдвиждатъ 780.000 л., а за 1896 г. прѣдвиждатъ 3.200.000 л.; гербови марки отъ 2.100.000 л. въ 1894 г., въ 1896 г. прѣдвиждатъ 3.000.000 л., а въ 1898 г. — 3.200.000 л. И какво излиза? Въ бюджета прѣжитѣ данѣци отъ 38.817.000 л., наистина, тѣ ги намаляватъ на 35.471.000 прѣзъ 1895 г., на 33.777.000 прѣзъ 1896 г., но затова пжкъ косвенитѣ налози отъ 22.362.000 л., както сѣ били прѣзъ 1894 г., за 1905 г. ги правятъ 35.032.000 л. — въ косвенитѣ данѣци турятъ цѣли 13 милиона лева. Ще се съгласите, г. г. народни прѣдставители, че главенъ потребителъ у насъ е, прѣди всичко, земледѣлското сѣсловие; не че другитѣ сѣсловия не потребляватъ — има артикули, въ потреблението на които земледѣлското сѣсловие не може да се мѣри съ другитѣ сѣсловия — но, ако вземете данѣка акцизъ, ако вземете въобще косвенитѣ данѣци и ги разгледате, вие ще забѣлжите — и не можете да не признаете — че по-голямъ дѣлъ отъ косвенитѣ

данѣци пада върху по-бѣднитѣ потребители, а такива, не ще съмнѣние, покрай наемнитѣ работници въ тази страна, сѣ на първо мѣсто и българскитѣ земледѣлци; поне има артикули, въ потреблението на които тѣ сѣ прѣобладающъ елементъ.

Какво става по-нататѣкъ съ тия косвени данѣци? По-нататѣкъ дохождатъ стамболовиститѣ, и тѣ създаватъ държавнитѣ привилегии: налогътъ на солта, отъ 3.460.000 л., прѣдвидѣни въ бюджета за 1903 г., прѣзъ 1906 г. е вече 6 милиона лева; данъкъ върху цигаренитѣ книжки, който не сѣществуваше дотогава, прѣдвидѣни 3 милиона лева; данъкъ върху кибрита — поне кибритътъ се потребява повече отъ земледѣлското население; ако София я мѣрите въ друго отношение, че по потреблението надминава другитѣ, то ще се съгласите, че поне кибритътъ трѣбва повече на ошѣзи хора, които иматъ повече работа съ него; той не е като електричеството, да врътнешъ и да свѣтне — данъкътъ върху кибрита, казвамъ, се явява новъ — 1.500.000 л.; данъкъ върху картитѣ — 150.000 л.; или явява се единъ другъ косвенъ данъкъ: солъ, цигарени книжки, кибритъ, който засѣга поне най-много земледѣлското население — не казвамъ, че не засѣга и другитѣ. Размѣрътъ на тоя налогъ за 1906 г. е билъ 10.500.000 л., а за 1908 г. въ бюджета е прѣдвидѣнъ 10.650.000 л.

Г. г. стамболовиститѣ промѣнятъ и митническитѣ тарифи, и когато въ народняшко врѣме митнишкиятъ вносъ е билъ прѣзъ 1894 г. 8 милиона лева, въ бюджета за 1908 г. сѣ прѣдвидѣни вече 15 милиона лева; значи, удвоено е; послѣ, акцизътъ върху спирта и други стоки, когато въ 1894 г. е билъ 700 хиляди лева, за 1908 г. вие го прѣдвиждате въ бюджета 7.750.000 л.; бандеролъ, отъ 12 милиона прѣзъ 1894 г., за 1908 г. сѣ 14.500.000 л.; гербови марки, отъ 2.100.000 л., прѣдвидѣни въ бюджета за 1894 г., за 1908 г. — 4.500.000 л.; пжтна повинностъ, отъ 1.200.000 л., прѣдвидѣни въ бюджета за 1894 г., за 1908 г. сѣ вече 4 милиона лева; училищенъ налогъ, отъ 1.997.000 л. за 1894 г., за 1908 г. — вече 3.500.000 л.; воененъ данъкъ, отъ 980.000 л. прѣзъ 1894 г., прѣзъ 1908 г. — 2.250.000 л. Така щото, въ 1908 г. стамболовиститѣ оставятъ въ наследство на демократическата партия прѣки данѣци отъ 41.380.000 л., а косвени данѣци — 52.540.000 л., тогава когато тѣ бѣха прѣзъ 1894 г. 22.362.000 л. Цѣлиятъ бюджетъ прѣзъ 1894 г. е 101.077.000 л.; прѣзъ 1895 г. — 89.849.000 л.; прѣзъ 1898 г. — 84.577.000 л.; а прѣзъ 1908 г. той се явява 127.235.000 л. Това е наследство въ бюджетно отношение, което оставятъ стамболовиститѣ на демократитѣ.

Да направимъ сега едно сравнение между 1908 и 1911 г. и да видимъ, какво наследство ще оставятъ г. г. демократитѣ на своитѣ замѣстници. (Смѣхъ)

И. Хаджиевъ: Тѣ още ще продължаватъ.

Д. Драгиевъ: Азъ казахъ, че поземелниятъ налогъ върху земитѣ прѣзъ 1911 г. запазва единъ размѣръ, който е по-високъ отъ 1901 г. съ 1.100.000 л.; има 550.000 л. увеличение на данѣка върху горитѣ; данъкътъ върху сградитѣ, 3 милиона прѣзъ 1908 г., прѣдвидѣни за 1911 г. сѣ 2.068.000 л. — повидимому, едно намаление на този данъкъ върху сградитѣ само за селскитѣ общини, но въ сѣщностъ и той е увеличенъ; училищенъ налогъ, отъ 3.500.000 л. прѣзъ 1908 г., на 3.447.000 л. за 1911 г.; значи, цифрата е същата; военниятъ данъкъ, въ бюджета за 1908 г. е прѣдвидѣнъ 2.250.000 л., а за 1911 г. демократитѣ прѣдвиждатъ 4.000.000 л.; пжтна повинностъ, отъ 4.000.000 л. прѣзъ 1908 г., за 1911 г. — 3.792.000 л. значи, цифрата се спазва; мита отъ вносни стоки, отъ 15 милиона лева прѣзъ 1908 г., за 1911 г. сѣ прѣдвидѣни 24 милиона лева; акцизъ върху спирта и други стоки, отъ 7.750.000 л. прѣзъ 1908 г., прѣдвидѣни сѣ въ бюджета за 1911 г. 12 милиона лева; бандеролъ, отъ 14.500.000 л., както ги заварва 1908 г.,

прѣдвиждатъ се за 1911 г. 17.500.000 л.; акцизъ върху мѣстния тютюнъ, отъ 800.000 л. по бюджета за 1908 г. — на 1 милиона лева по бюджета за 1911 г. Косвенитѣ налози, отъ 52.540.000 л., както ги заварватъ демократитѣ прѣзъ 1908 г., въ бюджета за 1911 г. сж 72.280.000 л. . . .

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Колко?

Д. Драгиевъ: . . . заедно съ държавнитѣ привилегии, разбира се, които сж сжщо така косвенъ налогъ. Отъ единъ бюджетъ отъ 127.235.000 л. прѣзъ 1908 г., заваренъ отъ тѣхъ, гласуванъ отъ камарата, г. г. демократитѣ ще гласуватъ 178.339.000 л. за 1911 г.

Къмъ тази редица отъ увеличени на косвенитѣ данъци, която възлиза на десетки и десетки милиони лева, г. г. народни прѣдставители, трѣбва да прибавимъ още 8—9 милиона лева — това сж общинскитѣ налози, които прѣди години сж били около 2 милиона лева, доколкото си спомнямъ, а сега сж вече 8—9 милиона лева.

Като съберете всичкитѣ тѣзи милиони косвени налози, ще видите, каква грамада отъ милиони образуватъ тѣ. Отъ тази грамада милиони, косвенитѣ данъци засѣгатъ, разбира се, и индустриалцитѣ, засѣгатъ и търговцитѣ, наемнитѣ работници, държавнитѣ служители, и всички въ тая страна, но тѣ, въ своя най-голямъ размѣръ, засѣгатъ най-много бѣдното съсловие, земледѣлското съсловие; и като прибавите сега общия пай отъ тѣзи десетки милиони косвени данъци при онази тежестъ отъ беглика и поземелния налогъ, която и безъ това е три пѣти повече, отколкото се слѣдва да бѣде по закона за занятията, вие ще видите, колко пѣти повече плаща земледѣлското население въ тая страна данъци, прѣки и косвени, отколкото другитѣ съсловия; вие ще видите, колко е то прѣтоварено; вие ще видите, казвамъ, че това земледѣлско съсловие е едно отъ най-обремененитѣ въ данъчно отношение — то е въ едно неволническо положение. Неговата работа се бърка и отъ друга една страна: стокитѣ на индустриалеца зависятъ повече отъ мѣстния пазаръ, отъ мѣстното данъчно облагане; на границата ние сме поставили митнически кордонъ, тъй да се каже, който прави едно изкуствено повишение на цѣната, който дава възможностъ на търговеца, на индустриалеца и на занаятчийството да спазватъ една цѣна отъ она, която бихме имали у насъ, ако не бѣха митата върху продуктитѣ, що идатъ отъ вънъ, върху разнитѣ артикули отъ всѣкакъвъ характеръ. Значи, чрѣзъ митната тарифа на индустриалеца, на търговеца и на другитѣ съсловия се дава възможностъ, когато вие ще повишавате прѣкиитѣ или косвенитѣ данъци, да запазятъ цѣнитѣ; даже вие знаете, че индустриалецътъ, съ закона за закриляне на мѣстната индустрия, се освобождава отъ нѣкои даждии, има редица привилегии, и вие знаете, какво става съ другитѣ служалци. Година не минава, отъ тая трибуна, отъ тѣзи банки, отъ червоната маса се казва: да повишимъ заплатитѣ, защото животътъ е скъпъ. Да повишимъ днесъ на този, утрѣ на онзи, защото имало косвени данъци, имало скъпотия. Значи, вие имате отъ дѣ да искате. Вие знаете, че, ако яйцето е станало отъ 5 на 10 пари, храната се е коѣблива. Да оставимъ яйцата на страна и да видимъ какво става съ другитѣ продукти. И вие, които правите смѣтка на яйцето, я направете смѣтка на другитѣ издѣлия, че азъ прѣди години плащахъ за обуща 8 л., а сега плащамъ 22 л.

Отъ мнозинството: А-а-а!

Министръ А. Ляпчевъ: Я да ги видимъ! (Смѣхъ) Тогава съ прогресивенъ данъкъ ще облагаме г. Драгиева. Отъ 8 на 22 л. не е ставало, но това е характерно.

А. Екимовъ: Ами царвудитѣ кждѣ останаха?

Д. Драгиевъ: Въ всѣки случай, тѣ не сж луксозни, г. министри; може да сж трайни, но не сж луксозни.

Не искамъ да кажа, че трѣбва да се обложи занаятчийското съсловие, не искамъ да кажа, че вината трѣбва да падне на неговия гърбъ, защото ние сме за справедлива данъчна наредба; не искамъ да кажа, че цѣлиятъ товаръ на държавата трѣбва да се вземе отъ гърба на земледѣлца и, слѣдователно, да се стовари на индустриалеца, върху тѣзи или онѣзи, които не сж пѣшкали досега и да пѣшкатъ отсега нататъкъ. Не. Нашата мисль е друга. Искаме справедлива данъчна наредба — всѣкому споредъ състоянието, всѣкому споредъ дохода. Това е нашето искане. Та, искамъ да кажа, ако другитѣ съсловия, одни чрѣзъ бюджета, други чрѣзъ митната тарифа, успѣватъ нѣмакъ си да се измѣкнатъ отъ тѣзи косвени данъци и да повишаватъ цѣнитѣ на своитѣ продукти, за земледѣлца, за съжаление, това не е възможно. Защо? Защото цѣната на земледѣлскитѣ продукти, които сж главно житни храни, не се мѣри отъ българскитѣ житни пазари и тѣ нѣматъ пазари туку; тѣ трѣбва да прѣскачатъ българската граница, да отидатъ на всесвѣтското тържище. Тѣхната цѣна е въ зависимостъ отъ всемирното житно тържище. Българскитѣ земледѣлци, които се намиратъ въ едно противно положение, изоставени отъ управлющитѣ партни досега, необлекчени, неподпомогнати въ данъчно отношение, оставени въ невѣжество, сж принудени да изкарватъ своитѣ стоки на всемирния пазаръ и да водятъ борба, да участвуватъ въ конкуренция съ американскитѣ жита — съ най-интензивното земледѣлие въ всички други страни. Значи, земледѣлецътъ, поради туй, че законитѣ въ тая страна, по отношение на неговото данъчно облагане въобще не могатъ да му спомогнатъ да прѣхвърли и той отъ своитѣ данъци върху цѣната на своитѣ най-главни артикули — житнитѣ храни, и понеже цѣната на тѣзи житни храни е често пѣти коѣблива — въ разстояние на десетъ години врѣме сѣ има земледѣлска криза — земледѣлецътъ се явява и въ това отношение най-прѣтоваренъ въ сравнение съ другитѣ съсловия. Вто защо, ако тѣзи или онѣзи иматъ право да се оплакватъ отъ прѣкалени данъци, отъ непоносими данъци, първото право въ това отношение принадлежи на българския земледѣлецъ.

Какво искаме сега ние отъ васъ? Ние имаме право да искаме, когато на земледѣлското стопанство се е увеличилъ поземелниятъ налогъ съ милионъ-два и повече, безъ да се е увеличило земледѣлското производство въ съответния размѣръ, ние имаме всичкото право, казвамъ, и безъ да съществуватъ тѣзи данъци даже, косвенитѣ, досега, да искаме едно облекчение. Ние сме сто пѣти по-правни, сто пѣти повече основание имаме да искаме туй намаление, слѣдъ като върху земледѣлското производство е паднало онова грамадно облагане отъ нѣколко десетки милиона лева при поземелния налогъ и при беглика.

Ние искаме ли всичко това? Не. Нашата молба е много скромна. Ние казваме: — виждаме, че такъвъ скокъ изеднѣжъ не може да стане въ държавния бюджетъ — недѣйте туря туй увеличение; прѣмахнете това увеличение, което прибавяте въ сравнение съ облагането на земитѣ отъ 1901 г. Нашето искане е твърдѣ скромно. Ние, обаче, се съмнѣваме, да-ли вие ще ги възприемете. Но ние изпълняваме нашия дългъ. Ние апелираме за правда въ данъчната система и засега ние даже не ви искаме туй, което твърдѣ отколъ сме въ право да искаме и за което не правихме въпросъ, когато се дебатираше по закона за размѣтането на поземелния налогъ, именно да искаме да се приравнятъ въ облагането земледѣлскитѣ

съсловия поне съ другитѣ съсловия, като се приложи законътъ за данъка върху занятнето. Ние изпълняваме отъ тая трибуна нашия дългъ и ще се помъчимъ да го изпълнимъ и навънъ — на обществения трибуна. Туй нѣщо, въ правотата на което сме дълбоко убѣдени, което се признава и отъ другитѣ хора, което не може да се отрече отъ никого, ние ще продължаваме да разнасяме прѣдъ българския земеделецъ, и когато ще продължаваме да работимъ въ тая посока, не да освободимъ свършено отъ данъци българския земеделецъ, но да издѣйствуваме, заедно съ другитѣ съсловия, които иматъ интересъ отъ това, една справедлива данъчна наредба, щото всѣки човѣкъ въ тая страна, билъ земеделецъ, билъ занаятчия, билъ търговецъ, билъ държавенъ служител, билъ адвокатъ, билъ индустриалецъ, да плаща наспротивъ своитѣ податни сили. (Ражкоплѣскане отъ земеделската група)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Ще моля г. Драгиева да отговори на единъ мой въпросъ, прѣди да започна азъ да говоря. Желалъ бихъ да зная, да-ли г. Драгиевъ е бивалъ кметъ, или не? Свършено искрено Ви питамъ, г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Ще Ви отговоря, когато ми кажете, защо ме питате. (Смѣхъ)

Министъръ А. Ляпчевъ: Азъ щс Ви отговоря. Казвамъ; бивали ли сте кметъ или не сте?

Д. Драгиевъ: И понеже не ми отговаряте, азъ Ви повръщамъ титането: Вие, г. Ляпчевъ, бивали ли сте кметъ, или не сте бивали?

Министъръ А. Ляпчевъ: Азъ съмъ министъръ. Вие да-ли сте били кметъ?

Д. Драгиевъ: Азъ съмъ народенъ прѣдставителъ. Билъ съмъ народенъ учителъ. Не съмъ билъ кметъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Добръ, седнете си.

Д. Драгиевъ: Въ миналото сме сѣ равни, както виждате, г. министре!

Министъръ А. Ляпчевъ: Това е много далечно минало.

Г. Драгиевъ, който започна своя говоръ съ нѣкакво оплакване, че той нѣмалъ билъ възможностъ да се изкаже, прѣдполагамъ да бѣде удовлетворенъ, че тая възможностъ му се даде така нашироко, щото не само той ще бѣде доволенъ.

Д. Драгиевъ: Въ границитѣ на правилника.

Министъръ А. Ляпчевъ: Но азъ ще бѣда прѣдоволенъ и ще Ви кажа защо. Защото желаехъ отъ тая трибуна, отъ дѣто сѣ повикани народнитѣ прѣдставители да защищаватъ дѣйствителнитѣ интереси на българския народъ, разбира се, и на българския данъкоплатецъ, желаехъ, казвамъ, отъ тая трибуна да чуя г. Драгиева, какъ той схваща тѣзи интереси на българския данъкоплатецъ. И, за да го прѣцѣня напълно, трѣбваше да попитамъ г. Драгиева, билъ ли е кметъ или не е. За жалостъ, той не е билъ кметъ. Това е недостигъ.

А. Стамболийски: И едно нещастие!

Министъръ А. Ляпчевъ: Нещастие не е, защото може да се поправи, но е недостигъ. — Бждете спокойни, г. Драгиевъ. Недостигъ ще бѣде въ прѣцѣн-

ката, която дава той на данъчната система, но отъ друга страна е едно извинение за него, ако той прави доста крупни грѣшки. И дѣйствително, съ какво започна г. Драгиевъ? Кждъ се поразходи съ своята рѣчь и съ какво завърши? Г. Драгиевъ започна съ една много права и здрава мисль, като човѣкъ, живѣлъ между селското население; постави своя прѣстъ на най-болното мѣсто и на нея мисль азъ ще се спра най-послѣ. Г. Драгиевъ констатираше единъ фактъ най-печаленъ за нашитѣ земледѣлци. Той е слѣдниятъ. Да, казва, прѣвъ гладни години, прѣвъ слаби жетви нещастниятъ селянинъ се намира въ нещастното положение, да му взематъ нивата за 2—3 л. декартъ, и дойдатъ ли по-добри, по-плѣсти години, той трѣбва да я откупува по 50 л. декара. Тази констатация за мене е много цѣнна. Азъ я познавамъ много добръ, и когато градя своята икономическа политика въ свързка съ данъчната система въ тая страна, никога не губя отъ прѣдъ видъ това важно обстоятелство у насъ, че за нашия земеделецъ най-големата болка, най-големото нещастие е, че той въ лоши години продава земята си на много ниска цѣна и подирѣ, при добри години, я откупува съ висока цѣна.

В. Георгиевъ: Но съ пари, взети подъ лихва.

Министъръ А. Ляпчевъ: Pardon, г. Вълчо Георгиевъ, ще поспоримъ малко, така да кажа, академически. — Но слѣдъ тази констатация, която г. Драгиевъ можа да направи като наблюдателъ срѣдъ селянитѣ, той се впусна въ нашата данъчна система и, споредъ моето разбиране, той съвсѣмъ се изгуби: г. Драгиевъ започна да държи една книжка, която заведе автора си въ десетъка — това бѣ книгата на г. Пиперова. Когато г. Пиперовъ издаде своята книжка, като членъ на тогавашната либерална партия, проповѣдавше, че въ България има нѣщо, което въ свѣта го нѣма; това е, че българскиятъ селянинъ е робъ по отношение на данъка. Земята, казва той, въ България се облага така, както никждъ въ свѣта не се облага. Позволете ми да кажа, нѣма по-голема лъжа отъ тази, че земята въ България се е облагала, както никждъ въ свѣта. Азъ не познавамъ културна страна въ Европа, която да плаща по-малкъ данѣкъ на земята, отколкото България.

Отъ земеделската група: А-а-а!

Министъръ А. Ляпчевъ: Има изключение, напр., Ромъния, но чакайте, ще ви остава вие да направите смѣтката за нея. — И не само за г. Драгиева, ами дълженъ съмъ да забѣлѣжа това и за други оратори отъ по-другъ калибръ, които излѣзнаха да твърдятъ доста едностранчиво, че поземелниятъ данѣкъ въ Англия, въ Франция, въ Сърбия билъ по-малкъ, отколкото е въ България. Г. г. народни прѣдставители! Трѣбва да се види поземелниятъ данѣкъ, както всѣки данѣкъ, каква частъ е отъ общата данъчна система и, въ случая, прѣко данѣкътъ, който лежи върху земята. Въ Англия се плаща на единъ декартъ 1-40 л., въ Франция — 0-91 л., въ Сърбия — 0-78 л., . . .

И. Хаджиевъ: Какъ ги изчислявате?

Министъръ А. Ляпчевъ: Ще Ви кажа. — . . . въ България — 0-69 л. При тѣзи изчисления разбирамъ на декартъ работна земя; не върху 41½ милиона декара, които съставляватъ нашия облогъ отъ 18.400.000 л. за идната година, а на декартъ работна земя върху 36.000.000 декара, които съставятъ ниви и пр. Ако вземемъ работната земя за основа, то ще бѣде по-правилно; но, ако бихме взели не само работната, а и работната и неработната земя изобщо, резултатътъ ще бѣде още по-тежъкъ за другитѣ страни. Така, напр.: 2-18 л. ще бѣде за Англия,

2-60 л. — за Франция, 0-11 л. — за Ромъния, 0-25 л. — за насъ. Взехъ само тѣзи страни, защото другъ единъ ораторъ се спрѣ на тѣхъ, та да му припомнимъ, че туй не е вѣрно. Казваше ми се, напр., че въ Англия поземелниятъ данѣкъ е постоянно намаляванъ; но кой е този данѣкъ? Навѣрно, е вземанъ прѣдъ видъ тѣхъ наречениятъ ландъ-таксъ. Ландъ-таксътъ е единъ данѣкъ тамъ върху земята, който е сложенъ тѣхъ сѣщо, както бѣше сложенъ нашиятъ десетѣкъ — не емлякътъ. И този данѣкъ, дѣйствително, намалява, но защо? Защото англичанитѣ, па и прусакитѣ, па и всички казватъ: десетѣкътъ, като данѣкъ отъ характеръ на господарственъ данѣкъ, всѣки единъ има право да го откупи, споредъ рентата, като капитализира тази рента. И тѣхъ, англичанитѣ има право да го откупи, като помножи туй, което плаща за една година, съ 40 пѣти. Ако единъ англичанинъ плаща 100 л. данѣкъ върху земята отъ естество на десетѣкъ, той ще умножи тѣзи 100 л. съ 40 — ще станатъ 4.000 л., и ще се отгърве единъжъ завинаги. И тѣхъ, намалява се данѣкътъ, по той се откупува; това е господарственъ данѣкъ. И когато г. Кръстьо Мирски ви привежда нѣщо, много да не скачате; това сж истини. И всѣкъдѣ е тѣхъ. Но въ Англия, извѣнъ този данѣкъ, който се намалява, има и другъ данѣкъ върху земитѣ, който въ България не сѣще-ствува. Той е тѣкмо данѣкътъ, който вие желааете; той е данѣкътъ върху дохода на земята. И този данѣкъ върху дохода на земята въ Англия не само че не намалява, ами се увеличава, и се увеличава въ такъвъ размѣръ, въ какъвто ви го казахъ, и нѣщо повече. Новата рѣчь на министра Лейдъ Джорджъ налага три нови нѣща за земята. Това е: ако, казва, онзи, който е далъ земята си подъ наемъ...

Д. Драгиевъ: Г. министре! Кое смѣтате: цѣлата ли повърхностъ, или само работната земя?

Министъръ А. Ляпчевъ: Азъ ви дадохъ статистика за работната земя, което е по-правилна основа за сравнение, а не за цѣлата повърхностъ.

Д. Драгиевъ: Не забравяйте, колко струва декарътъ работна земя въ Англия и колко е производството отъ единъ декаръ работна земя.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. Драгиевъ! Азъ не отговарямъ Вамъ въ този случай. Вѣдете тѣхъ търпѣливи да ме изслушате. Ще дойде случай Вамъ да отговоря. Азъ правя едно отклонение, за да дамъ обяснение на други ужъ учени хора.

Та — азъ се връщамъ — въ Англия днесъ, освѣнъ този старъ данѣкъ, който днесъ се намалява, като се откупува постоянно, извѣнъ данѣка върху дохода, новиятъ министъръ налага три други данѣци, между които за английскитѣ условия най-сериозенъ е слѣдниятъ: всѣки наемодателъ, щомъ си побере наема, до 10% дава отъ него на държавата и т. н. Земята високо се облага, и стремлението на това, което се нарича тамъ демократическо, е крайно въ желанието да се облага земята. Защо? Това веднага ще ви стане понятно, като си спомните, че въ Англия земята се владѣе само отъ нѣколко хиляди господари — лордове — и, разбира се, населението има смѣтка: колкото по-голямъ облогъ се наложи на земята, толкова тази земя ще става съ по-малка цѣна, и по-евтино ще може населението да си я добива. Ето, слѣдователно, доколко е безсмислена опѣнката на земята, която ви цитираше г. Драгиевъ по книжката на г. Пиперова, че земята струвала, да речемъ, единъ милиардъ лева и плащали такъвъ тежѣкъ данѣкъ. Че намали данѣка — тя ще струва повече. Това за чуждитѣ страни, за които азъ ще добавя и слѣдното, че въ Франция, освѣнъ това, което отбѣлзвамъ тукъ, земята прѣзъ 20 години трѣбва да мине, и

минава, въ други рѣчи, и при прѣминаването, освѣнъ данѣка върху наследството, има и 10% данѣкъ за прѣхвърлянето на имота, който у насъ е 2%; та прѣцѣнено туй за 20 години, намира се, че, при условията на френската рента, извѣнъ казания данѣкъ, отъ 12 до 14% лѣга като данѣкъ върху дохода отъ земята. Това за Франция. Но не е важното, въ какво положение се намира Франция или Англия. Тѣзи нѣща сж мѣчно сравними — и азъ съмъ билъ и съмъ единъ отъ ония, които най-малко желаятъ да правятъ сравнение съ цифри въ други държави — обаче, фактътъ е единъ: че всички опѣзи, които твърдятъ, какво земята другадѣ въ Европа се облага по-ниско, не сж прави; тя навѣсѣждѣ се облага по-високо. Едно изключение прави сравнително Ромъния: тамъ земята се облага по-ниско съ държавенъ данѣкъ, но затуй пѣкъ ние сме свидѣтели на обратни резултати и съмъ убѣденъ, че, когато земледѣлското население въ Ромъния ще почне дѣйствително да прави усѣлки, то ще иска отъ облагането на земята. Какъвъ ще бѣде резултатътъ? Въмѣсто нему да смѣкватъ данѣци на глава, вмѣсто нему да смѣква господаритѣ, земята, обложена съ данѣкъ, ще бѣде по-малодоходна за господаритѣ и, естествено, по-достѣйна, по-евтина за земледѣлцитѣ. Това може да е парадоксъ, но това е фактъ. Обаче, този ромънски селянинъ, който не се облага съ високъ данѣкъ върху земята, знае съ какъвъ данѣкъ се облага. Азъ бихъ билъ дори злѣ разбранъ отъ васъ, ако бихъ ви прочелъ единъ контрактъ, за да имате понятие, въ какво положение се намира, напр., единъ земледѣлецъ въ тази страна, дѣто земята не плаща високъ данѣкъ.

Приведохъ тѣзи нѣща, за да ви потвърдя, че не е опасността въ данѣка върху земята, а ще трѣбва да сравнимъ данѣка върху земята съ цѣлата наша данѣчна система, какво мѣсто заема той въ нея и какво трѣбва да се прави съ него.

Г. Драгиевъ, слѣдъ като направи тази несполучлива разходка, казвамъ, по книжката на г. Пиперова, дойде да завърши, като каза: „Да, еди-кои си, напр., народняцитѣ, намалиха поземелния данѣкъ, но увеличили косвенитѣ данѣци. Ами че тѣхъ най-големата бѣда“. Е добръ, тамъ бѣда и отсамъ бѣда. Безспорно, и тѣхъ сж сѣ бѣда. Тогазъ г. Драгиевъ се опровергава, и азъ имамъ право да го питамъ: Вие, г. Драгиевъ, били ли сте кметъ? Защото, ако е билъ кметъ, той щѣше да каже слѣдното нѣщо: „Толкозъ разходи правя, толкова пари ми трѣбватъ. Това е държава, това е селска община, това е какъвто щете стопанство; то има нужда да направи тѣзи разходи, а като ще ги направи, трѣбва отъ нѣйдѣ да намѣри пари за покриването имъ; трѣбва да има приходи“, и ще започне да ги търси, а като започне да ги търси, кѣдѣ ще отиде? Или въ косвенитѣ, или въ прѣжитѣ данѣци. Не, земята, казва, е обложена високо. Добръ, зарѣжи земята, недѣй облага нея; обложи селянина съ косвени данѣци. — „Не, и тѣхъ сж лоши“. — Е, тогава, не си годеишъ ни за кметъ, ни за говедаръ (смѣхъ). Нѣйдѣ трѣбва да обложишъ и не можешъ да не обложишъ, защото трѣбва да управлявашъ.

В. Георгиевъ: Много низко изражение употребявате.

А. Екимовъ: Той не говори за г. Драгиева.

Министъръ А. Ляпчевъ: Pardon! Азъ тукъ не говоря по адресъ на никого, азъ говоря съвсѣмъ обективно, а не на такъвъ езикъ, на какъвто г. Драгиевъ дрънка два часа тукъ, за да бѣде неразбиранъ и за себе си, и за васъ, и за тѣзи, които ще го четатъ по цѣлата страна.

Д. Драгиевъ: Когато бѣхте въ опозиция, когато нѣмахте 50 ст. въ джеба си, така ли говорѣхте?

Министър А. Ляпчевъ: Да, да, г. Драгиевъ, Вие говорихте цѣли два часа и за това, което разбирате, и за това, което не разбирате.

Д. Драгиевъ: Когато Вие удовлетворявате своитѣ нужди, тъй ли правите? Държавата трѣбва да съобразява своитѣ разходи съ своитѣ сръдства.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Драгиевъ, седнете си на мѣстото и не прѣкъсвайте.

Министър А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Резултатътъ би билъ слѣдниятъ, че този, комуто е повѣрено едно стопанство, трѣбва да намѣри тѣзи приходи. Азъ ще изоставя пактя на г. Драгиева, защото той не е важенъ и много лесно може да се раздуха и катурне. Кое е по-правото: да не облагаме земята ли, или да я облагаме?

Д. Драгиевъ: Кой Ви казва да не облагате земята?

Министър А. Ляпчевъ: Pardon, да обложимъ земята, но не съ 20 милиона, а съ 6 милиона — това искате. Не, казвамъ азъ, съ 5 милиона да я обложимъ, но другитѣ 15 милиона трѣбва да ги вземемъ отиѣждѣ. Тамъ се слага въпросътъ. Отдѣ ще ги вземемъ?

А. Стамболийски: Отъ тѣзи, които крѣкатъ — отъ търговцитѣ!

Министър А. Ляпчевъ: А, моля Ви, отъ търговцитѣ! Ами на-ли говорите тукъ за справедливостъ?

Д. Драгиевъ: Тази справедливостъ изисква да посегнете и върху земледѣлцитѣ, но когато посѣкратите разходите по разнитѣ министерства, особено по военното.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, не прѣкъсвайте, г. Драгиевъ. За тази справедливостъ Вие говорихте два часа отъ трибуната.

Министър А. Ляпчевъ: То е другъ въпросъ, г. Драгиевъ. Когато се разискватъ бюджетитѣ, тамъ си кажете думата. Както и да ги съкращаваши, сѣ ще дойдешъ до една цифра и тамъ трѣбва да намѣриши приходи. Да положимъ, че г. Драгиевъ състави единъ бюджетъ не отъ 178 милиона, а, напр., отъ 50 милиона, като направи, разбира се, поземелния налогъ 5 милиона; въ такъвъ случай другитѣ пари отдѣ ще ги събере? Пакъ отъ нѣкакви данѣци ще ги събере.

Сега, въпросътъ по отношение на първата мисль, която произхожда отъ едно наблюдение върху облагането на българското население, е: дѣ е по-добъръ селянинътъ да бѣде обложенъ: на солта ли, на памучната ли прежда, която му е необходима, на парвулитѣ ли, които той носи, на всичко това ли трѣбва да бѣде обложенъ, или, щомъ като ще плаща, трѣбва да бѣде обложенъ другагѣ нѣкѣдѣ, напр., на земята? Този е капиталниятъ въпросъ, на който азъ искамъ да посветя нѣколко думи.

Д. Драгиевъ: Вие го облагате навсѣкѣдѣ.

Министър А. Ляпчевъ: Моля, почакайте малко, г. Драгиевъ. — Да допуснемъ, че при идеалното царство на г. Драгиева данѣкоплатцитѣ, вмѣсто да плащатъ, както сега у насъ, 500 хиляди сѣмейства плащатъ 170 и толкова милиона лева, по 200 л. дори на глава, ще плащатъ, да речемъ, по неговата система само 10 л. данѣкъ на сѣмейство. Сега, въпросътъ е,

данѣкоплатецътъ, който ще плати сръдно 10 л., който има земя и който има да удовлетворява свои потребности, добъръ ли е да плати върху земята, или е по-добъръ да плати върху другитѣ нужди, върху онова, което употребява? Азъ съмъ партизанинъ, че е много по-добъръ за земледѣлца, който иска да бѣде и землевладѣлецъ, да плати върху земята, щомъ като ще плаща 10 л. Защо? Да положимъ, че землевладѣлецътъ плаща 10 л. само върху земята, че плаща тѣзи 10 л. на своитѣ 100 декара земя, значи, по 10 ст. на декаръ; когато ще дойдатъ гладни години и като плаща по 10 ст. на декаръ, онзи, комуто ще продава земята, който ще я купува, той, не ще съмнѣние, ще я купи още по-евтино, затуй, защото тая земя носи и тежоба. Данѣкътъ върху земята, г-да, не е нищо друго, освѣнъ една ипотека върху земята. Който купува земя, той цѣни, какви задължения има: има ли тя на декаръ 10 л. дългъ, или има на декаръ 1 л. данѣкъ, та помножено по 10, да станатъ пакъ 10 л.; то е сѣ същото. Значи, покупателътъ прави смѣтка, че откупува тази земя заедно съ данѣка. Когато я откупува заедно съ данѣка, какъвъ е резултатътъ? Че данѣкътъ ще плати онзи, който купува земята. Когато дойде обратното: селянинътъ да я прѣккупува назадъ, пакъ ще бѣде същото, само че при по-висока цѣна. Сега се пита: при това положение, кое е по-изгодно за селянина, който иска да бѣде и земледѣлецъ и землевладѣлецъ? Не може да има съмнѣние, г. г. народни прѣдставители, че работникътъ има нужда отъ инструментъ, земледѣлецътъ има нужда отъ земя, въ която да вложи своя трудъ. Тази земя ще даде толкозъ повече икономически, колкото онзи, който я работи, има съзнанието, че е негово собствена, защото знае, че той ще я гледа, той ще я тори и пр. и пр. А земледѣлецътъ ще има по-лесно земя, когато тя е по-евтина, когато тя е, която носи неговата данѣчна тежоба; когато тя се освободи отъ данѣчна тежоба, тя става по-лесно прѣдметъ за спекула. Земята се освобождава, но той не се освобождава отъ данѣчна тежоба.

Д. Драгиевъ: Има купъ други сръдства за спекула.

Министър А. Ляпчевъ: Понеже на данѣкоплатеца отъ небето нѣма да дойде, за да си плати данѣка, понеже селската община или държавното стопанство трѣбва да събере дадени пари, земледѣлецътъ, при условието, че трѣбва да плати дадена сума, има много по-голъма смѣтка да плати тази сума чръзъ своята земя, отколкото да я плаща по другъ начинъ. Когато я плаща чръзъ своята земя, има гаранцията, че ще бѣде повечко стопанинъ на своята земя, отколкото, ако би я плащалъ по другъ начинъ.

Има и друго. Другото е това, че земята, която би била прѣдметъ на данѣкъ, при купуване и продаване по-малко блязни търговеца. Защо? Защото търговецътъ гледа не толкозъ да спечели отъ дохода на земята; той, спекулантинъ, гледа да спечели отъ покупка-продажба; той не е гарантиранъ, че ще може да я обработва редовно чръзъ дадено врѣме, и когато тая земя е свободна отъ всѣкакъвъ данѣкъ, той нѣма защо да се бои, при низки цѣни, да купува много земя и да я пази съ години, да я монополизира и продава, както ще. А когато е задълженъ да плаща данѣкъ, той трѣбва да се освободи отъ нея, защото, неспособенъ да добива отъ нея доходъ, той е задълженъ да плаща сръщу тази земя, той не може да я държи дълго врѣме, той не може монополиски да я повишава цѣната, а трѣбва чакъ по-скоро да се освободи отъ нея, защото му тежи съ данѣка. Ето кѣдѣ е въпросътъ и г. Драгиевъ колко бѣше правъ.

Д. Драгиев: Поземелния данък земледѣлецът плаща чрезъ земята. Кажете, косвения данъкъ срѣщу какво плаща.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля Ви се, г. Драгиевъ.

Д. Драгиев: Г. прѣседателю! Г. Ляпчевъ има най-малко нужда отъ тая защита.

Министъръ А. Ляпчевъ: И тъй, г. г. народни прѣдставители, щомъ ще се плаща данъкъ, частно за земледѣлца, е прѣдпочтително да плаща чрезъ земята, отколкото по другъ начинъ.

Сега, възъ тази основа, ние сме твърдили и твърдимъ, че единъ данъкъ върху земята трѣбва да има, а когато нашата държава стане въ държавното си стопанство много силна, този данъкъ пакъ трѣбва да се запази, защото е полезенъ, и този данъкъ, вмѣсто държавата да го държи, ако тя стане много силна, да направи онова, което сж направили умнитѣ хора въ държавитѣ, какѣто г. Пиперовъ се е училъ, ама не е схваналъ всичко. Това, което той прѣпоръчва въ своята книга — това е не, както го разбралъ и недоразбралъ и пише — че поземелниятъ данъкъ трѣбва да се унищожи, това не е истина, защото въ Прусия не унищожиха поземелния данъкъ: въ Прусия, отдѣто той е купилъ нѣщо за поземелния данъкъ, а не е доразбралъ . . .

Д. Драгиев: Не е билъ кметъ, отдѣ да знае човѣкътъ! (Смѣхъ)

Министъръ А. Ляпчевъ: . . . данъка върху земята, щомъ държавното стопанство се замогна, го дадоха на общинитѣ, но си остана данъкъ, и тамъ казватъ: данъкътъ върху земята не може да се намали, безъ да се направи една голѣма несправедливостъ. Може само онзи да го намали, който помножи на 30 или 40 пѣти неговата основа и да я плати на единъкъ, защото, иначе, е увеличаване богатството на притежателитѣ на земята по отношение на всички други. Тази несправедливостъ се чувствува много повече въ Прусия и въ Англия, защото земята се държи въ много малко рѣцѣ, а у насъ се чувствува по-малко, защото земята се държи въ много повече рѣцѣ. Но, въ всѣки случай, основата е вѣрна.

А. Стамболийски: Съвсѣмъ не е вѣрна. Тукъ земята е капиталъ, а тамъ не е; тамъ е заграбена. Онуй, което не е придобито съ трудъ и спестяване, то не е капиталъ. Затуй сжществва Landtax въ Англия и Landsteuer въ Германия. И тѣ сж около 2 милиона лева. Недѣйте казва, че английскиятъ земледѣлецъ плаща повече. Азъ се обѣсвамъ, ако Вие докажете, че английскиятъ земледѣлецъ плаща повече отъ нашия.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Стамболийски.

А. Стамболийски: Когато тамъ въ врѣме на война най-голѣмиятъ данъкъ достига до 8%, вие не можете да твърдите, че английскиятъ земледѣлецъ плаща 14%. Вашето твърдѣние е демагогия, а не онова на г. Пиперова.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. Стамболийски! Азъ за англичанина казахъ, че плаща на декаръ обработена земя 2-68 л., а българинътъ плаща на декаръ обработена земя 0-69 л. — това казвамъ азъ и го потвърдявамъ; а колкото за Вашето обѣсване, Вие идете въ Дирекцията на статистиката, тамъ ще Ви дадатъ книги — защото на мене това е дадено отъ тамъ — и ще Ви упятятъ, какъ трѣбва да разбирате данъчнитѣ системи. Тѣй што, ако се обѣсвате, тамъ идете да се обѣсите.

Д. Драгиев: Да не излѣзе тая смѣтка като Салабашевата и Паяковата?

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. Драгиев! Ставате нетърпѣливъ. Значи, не можете да издържате мисълта си, чувствувате всичката гнила дѣска, на която стоите.

А. Стамболийски: Ние не можемъ да търпимъ демагогия.

Министъръ А. Ляпчевъ: Нѣма демагогия тукъ, а има констатиране на истини противъ вашитѣ неразбранщини, съ които искате да увлѣчете хората, да залгъватъ и себе си и тѣхъ.

А. Екимовъ: Азъ правя прѣдложение, вжкето, съ което ще се обѣси Стамболийски, да го купимъ на държавна смѣтка, за да му е готово; да гласуваме единъ кредитъ. (Смѣхъ)

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Кѣмъ казаното досега имамъ да прибавя слѣдното мое съжаление, че не се гледа стопанството, не се държи смѣтка за дѣйствителнитѣ нужди, а съ присмѣхъ, съ подноснахъ смѣнение се излиза на трибуната и се искатъ намаления, за които се знае, че сж невъзможни, а въ сжщото врѣме се прави реклама, че дѣйствително се е било намалило, че г. министърътъ е отстъпилъ. Азъ, ако отстъпихъ, може да бжде сигуренъ г. Драгиевъ, отстъпихъ на хора, които сж много по-умни и които много малко приказватъ, и много по-истински защищаватъ селскитѣ интереси, отколкото демагогията, така нашироко продавана отъ г. Драгиева (Рѣкоплѣскане отъ мнозинството) Защото тамъ, дѣто този въпросъ се разрѣшаваше, г. Драгиевъ каза слѣдното, което желая да се запише и тукъ, дѣто г. Драгиевъ отиде да изнася мислитѣ си. Когато въ бюджетарната комисиия се сложи въпросътъ: има ли повече разорана земя, или нѣма — азъ сега не желая да се впускамъ въ подробности по това — едни казваха, че нѣма, други казваха, че има. Добрѣ, казахъ азъ, тогавъ, приемамъ облога върху 24.200.000 л., значи, 20.000.000 л., тѣй, както е сега, и връхнинитѣ 4.200.000 л., тѣй, както сж сега, но дайте ми една нова възможностъ, новооткрититѣ да ги уловя. Г. Драгиевъ, който бѣше тамъ, като видра веднага подскочи: „А-а-а, казва, защо вие се съгласявате, тукъ той ще събере много повече, той ще отиде пакъ на 25.000.000 л. Че, г. Драгиевъ, има ли по-голѣмо изобличение на всичко това, което говорихте за разработенитѣ земи, отъ това Ваше твърдѣние?

Д. Драгиев: Азъ казахъ при тази забѣлѣжка да прибавите и слѣдната: онѣзи земледѣлци, които могатъ да докажатъ, че земитѣ имъ сж записани въ повече, отколкото сж въ дѣйствителностъ, да ги освободите и да прихванете тази сума отъ общия окладъ. Вие съгласихте ли се за това?

Министъръ А. Ляпчевъ: Вие, г. Драгиевъ, мълчете сега тамъ.

Д. Драгиев: Вие не се съгласихте, слѣдователно нѣма да получите тази сума.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. Драгиевъ нищо не помогна на земледѣлското население, за което такъвъ патосъ излѣзъ тукъ, а помогнаха други, които разсѣждаха много по-хладнокрѣвно, които сж били и кметове, и окръжни свѣтници, които разбиратъ живота тѣй, както си е, и които добросъвестно се отнасятъ кѣмъ своя дългъ, като народни прѣдставители. Но за г. Драгиева и за всички тѣзи, които втрвятъ по ума му, ще кажа едно: негоденъ овчаръ, самъ вкарва

вълка въ кошарата. Този прогресивно-подоходен данък, който вие много рекламирате за селското население, този данък, който доста малко го разбирате, когато бихте го наложили при нашето разпръдване на земята, при нашето почти еднакво разпръдване на богатствата, . . .

А. Екимовъ: И при нашите нрави на агентите.

Министъръ А. Лячевъ: . . . бждете убѣдени, че земеделското население, онова, на което и капиталътъ расте — защото, тъй или иначе, цѣнността на земята расте и ще расте — тамъ двѣ мнѣния не може да има; това и науката отъ 2.000 години насамъ констатира — и доходътъ и той ще расте — тамъ ще се ловятъ, съмнѣние нѣма, много повече, отколкото тѣ биха се ловили тъй, както е сега, чрезъ поземелния данък. Но има и друга много по-голяма неправда. Тя е, че, когато земеделците ще се ловятъ чрезъ дохода отъ поземелния данък, който е уловимъ, ще се поставятъ на една и съща норма съ онѣзи, които ще се ловятъ съ цѣнните си книжа по банките, които мѣчно се ловятъ, и за които толкова малко разбирате, че онзи денъ вие, отъ нѣкакво замъгляване на памѣтъта, протестирахте противъ наказанието на онѣи наследодатели, които не сж обявили своите цѣнни книжа при военния данък, което показва, колко малко разбирате отъ тѣзи работи и, както се казва, тогава вие сами ще вкарате вълка въ кошарата и ще направите най-голями пакости на това земеделско население. Но кой знае, доколко вие, дѣйствително, милѣте за него. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

А. Екимовъ: Вѣрно!

Д. Драгиевъ: Много повече, отколкото Вие за Македония.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Ще дамъ на гласуване прѣдложението на г. Драгиева, което е: да се намалятъ рѣжките данѣци съ 1.100.000 л. Който приема това прѣдложение, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Събранието не приема.

Н. Мирски: Моля Събранието да рѣши да се напечата тая рѣчь на г. министра на финансите.

Б. Тоневъ: Не сме съгласни.

Н. Мирски: Свѣтлината е полезна.

А. Стамболийски: Ако се приеме, да се напечата и рѣчьта на г. Драгиева.

Д. Драгиевъ: Да се напечата и рѣчьта на г. Мирски. (Смѣхъ)

Н. Мирски: Съ политически дѣца нѣмамъ работа.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля онѣзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ направеното прѣдложение отъ г. Мирски за напечатването и афиширането на сега произнесената рѣчь отъ г. министра на финансите, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема. (Оспорване отъ земеделската група)

Министъръ Н. Мушановъ: Моля, г. прѣседателю, повторете гласуването, защото се прави само шапарма, което не е достойно за единъ парламентъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Кой сериозно оспорва резултата отъ гласуването?

А. Стамболийски: Азъ правя прѣдложение, г. прѣседателю, да се напечата и рѣчьта на г. Драгиева.

Министъръ В. Молловъ: Ще се гласува на второ мѣсто.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Кой оспорва сериозно прогласения резултатъ?

Министъръ Н. Мушановъ: Да се констатира, че никой не оспорва, за да се покаже, че земеделската група върши шапарма.

А. Стамболийски: Азъ правя също прѣдложение и рѣчьта на г. Драгиева да се напечата.

А. Екимовъ: Искамъ думата по това прѣдложение. Понеже в. „Земеделско знаме“ достатъчно ще разпрѣстне рѣчьта на г. Драгиева изъ словесѣта, които се интересуватъ, намирамъ, че е излишно печатането ѝ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Понеже има направено прѣдложение отъ г. Стамболийски, щото рѣчьта на г. Драгиева, произнесена въ днешното заседание, да се напечата, ще дамъ туй прѣдложение на гласуване.

Недѣлчо Георгиевъ: Заедно съ оная на министра.

К. Сидеровъ: Да.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля онѣи г. г. народни прѣдставители, които приематъ това прѣдложение на г. Стамболийски, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието не приема.

Д. Драгиевъ: Не обичате свѣтлината, значи.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля онѣи г. г. народни прѣдставители, които приематъ наето четене законопроекта за бюджета на държавата за 1911 г., както биде прочетенъ отъ г. докладника, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има думата г. Димитъръ Мишевъ за обяснение.

Д. Драгиевъ: За обяснение и азъ искамъ думата.

В. Георгиевъ: Ние сме работили осемъ дена до 2 ч. подиръ полунощъ — нѣмаме нужда отъ такива обяснения сега.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Вѣлчо Георгиевъ.

Д. Драгиевъ: Г. прѣседателю! Моля да запишете и мене за обяснение.

Д. Мишевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще бѣда джсъ — ще говоря не повече отъ петъ минути. Принуденъ съмъ, г. г. народни прѣдставители, да излѣза тукъ и да се обясня по онѣзи укори, които г. Драгиевъ отправи къмъ мене и къмъ болшинството.

В. Георгиевъ: Нѣмате пълномощно отъ болшинството.

Д. Мишевъ: Азъ себе си нѣма да защищавамъ, г. г. народни прѣдставители; нѣма да защищавамъ и болшинството, но излѣзохъ да подчертая истината.

В. Георгиевъ: Изключватъ.

Д. Мишевъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Драгиевъ ни обвини, че не сме му дали снощи възможностъ да се изкаже, че азъ съмъ го обвинилъ, че той прави обструкция, за да не може Народното събрание

да привърши едно дѣло, което цѣлъ народъ чака. Г. г. народни прѣдставители! Прѣди всичко, г. Драгиевъ казва, че, понеже казаното отъ мене е неистинно, той ми прощава великодушно. Благодаря му. Той добавя още, че остава къмъ мене съ сѣщото уважение, което е ималъ по-рано. Благодаря му за туй великодушие, но азъ ще моля г. Драгиева да знае, че надъ нашето взаимно уважение стои другъ дългъ — дългътъ на уважение къмъ истината и законността. За дълбоко съжаление, днесъ на трибуната истината не бѣше съ г. Драгиева, така, както и снощи не бѣше законността съ него пакъ на тази трибуна. (Възражение отъ земледѣлската група)

А. Екимовъ: Вѣрно!

Д. Мишевъ: Ако г. Драгиевъ бѣше се явилъ снощи съ правото и съ законността, не само азъ, който много пъти съмъ го правилъ въ тази камара, но десетина и повече души отъ туй болшинство щѣха да станатъ и наложатъ да се остави свободенъ г. Драгиевъ да говори. Г. Драгиевъ искаше да се наложи въпрѣки законността и въпрѣки правилника. Дългъ бѣше на Народното събрание да тури законността и правилника по-високо отъ волята на единъ човѣкъ въ камарата. И то го направи. Оплакватъ се г. г. народни прѣдставители тукъ, и много несправедливо, че въ тази сграда била се стѣснявала свободата на словото на тази трибуна. Протестирамъ най-високо; никога камарата не е видѣла така силно, така енергично да се дава свобода на словото на всѣки ораторъ да се изказва, дори и тогазъ, когато се злоупотребява съ тази свобода. Имало е болшинства въ туй Народно събрание, които сж тероризирали меншествата, които сж имъ отнемали свободата на словото. Днесъ е обратното — днесъ меншеството тероризира болшинството и не единъжъ.

Д. Драгиевъ: Съ какво?

Д. Мишевъ: Снощната сцена бѣше доказателство на този тероръ.

Д. Драгиевъ: Ако мислите, че говорите истината и ако всѣкога така говорите истината, ние констатираме, че Вие сте вѣчно били раздѣлени съ нея.

Д. Мишевъ: Г. г. народни прѣдставители! Каза се, че болшинството прѣтупало въ 12 дена бюджетитѣ, че болшинството си наложило мълчание, че болшинството не желало да взема никакво участие въ разискването на бюджетитѣ. Това е неистина.

Д. Драгиевъ: Стенографскитѣ дневници сж налице.

Д. Мишевъ: Г. г. народни прѣдставители! Не само болшинството, но и господата отъ почитената оппозиция, когато се внесе законопроектътъ за държавния бюджетъ, излѣзоха на тази трибуна и говориха по принципъ три дена.

Х. Дограмаджиевъ: Това не е лично обяснение.

Д. Мишевъ: Подиръ това почитенитѣ прѣдставители на оппозицията, г. г. народняцитѣ, г. г. прогресиститѣ и пр. не взеха думата отъ отдѣлнитѣ бюджети. Защо? Защото изказаха всичко, което трѣбваше да кажатъ по бюджета, когато говориха по принципъ. При разискването на отдѣлнитѣ бюджети народнитѣ прѣдставители отъ болшинството говориха. Доказателство е това, че самиятъ законъ за приходо-разходния бюджетъ се промѣни единодушно отъ бюджетарната комисия, въ която присѣтствуваха и членове отъ оппозицията.

Азъ свършвамъ, г. г. народни прѣдставители, и желая г. Драгиевъ и г. г. земледѣлцитѣ да присѣтствуватъ въ Народното събрание и въ бѣдъжце и да срѣщатъ това зачитане на свободата и тази толерантностъ, която има сега. Ако има такава толерантностъ и въ бѣдъжце, България всѣкога ще върви на прѣдъ, но азъ желая тази толерантностъ и тази свобода г. г. земледѣлцитѣ да срѣщатъ и въ бѣдъжитѣ събрания така, както я срѣщатъ сега. (Нѣкои отъ мнозинството ржкоплѣскавъ)

Д. Драгиевъ: Азъ искахъ думата да се обясни, но понеже г. Мишевъ не говори истината и понеже тукъ има стенографски протоколи и хора, които видѣха всичко, каквото стана снощи, отказвамъ се отъ обяснения.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Ще ви моля да гласувате утрѣ да има засѣдание. На дневенъ редъ ще се постави прѣдложението на г. Краева за произвеждане слѣдствие за углавната отговорностъ на бившитѣ министри и изслушване обясненията на г. г. министритѣ, които се явятъ тукъ. Моля да гласувате този дневенъ редъ. Засѣданието да бѣде на 2 ч. слѣдъ обѣдъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ направеното прѣдложение отъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи, за да имаме засѣдание утрѣ на 2 ч. послѣ обѣдъ, съ прѣдложения отъ него дневенъ редъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема. Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато 5 ч. 35 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ подпрѣдседателъ: **Н. Гимиджийски.**

Секретаръ: **В. Александровъ.**

Началникъ на Стенографското бюро: **Т. Гължбовъ.**

(Край на IV-та книга)